Samoprocjena kompetentnosti studenata završne godine Učiteljskog studija za izvođenje nastave likovne kulture

Trošt, Nadija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:945324

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

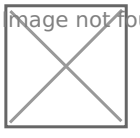

Repository / Repozitorij:

Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository

Image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Nadija Trošt

Samoprocjena kompetentnosti studenata završne godine Učiteljskog studija za izvođenje nastave likovne kulture

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Integrirani preddiplomski i diplomski Učiteljski studij

SAMOPROCJENA KOMPETENTNOSTI STUDENATA ZAVRŠNE GODINE UČITELJSKOG STUDIJA ZA IZVOĐENJE NASTAVE LIKOVNE KULTURE

(Diplomski rad)

Predmet: Likovna kultura

Mentorica: doc. dr. sc. Zlata Tomljenović

Studentica: Nadija Trošt

Matični broj: 0299008858

U Rijeci, srpanj, 2019.

ZAHVALA

Na početku želim zahvaliti svojoj mentorici doc.dr.sc Zlati Tomljenović na strpljenju, vodstvu i potpori tijekom cijelog puta izrade ovog diplomskog rada.

Također, zahvaljujem se svim prijateljicama i prijateljima koji su uvijek bili uz mene kao moralna podrška, posebice prijateljici Nikolini Blažanović, koja je mi je pomogla oko istraživačkoga dijela diplomskog rada.

Veliko hvala zaslužuje i moj dečko Robert Stranić, koji je uvijek bio bezuvjetna podrška. Njegove informatičke sposobnosti doprinijele su kvaliteti ovog rada.

Posebnu zahvalnost i najveću zaslugu za ono što sam postigla pripisujem svojim roditeljima, koji su uvijek vjerovali u mene, bodrili me i podržavali. Njihova podrška i nesebično razumijevanje bili su mi od velike važnosti tijekom cijelog studiranja.

Na kraju jedno zajedničko HVALA svima na svakom pruženom ohrabrenju, kad bih posustala i radovanju svakom mom uspjehu!

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Student/ica:

_____

(potpis)

SADRŽAJ

1. UVOD 1
2. LIKOVNA KULTURA U OSNOVNOŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU 3
2.1. Likovna kultura u Nastavnom planu i programu 4
2.2. Likovna kultura u Nacionalnom okvirnom kurikulumu 6
2.3. Položaj predmeta Likovna kultura unutar hrvatskog odgojno- obrazovnog sustava 9
3. SUVREMENI PRISTUPI UČENJU I POUČAVANJU U NASTAVI LIKOVNE KULTURE 11
3.1. Obilježja tradicionalne i suvremene nastave likovne kulture 13
3.2. Metode rada u nastavi likovne kulture 15
3.2.1. Opće nastavne metode 16
3.2.2. Specifične (likovne) nastavne metode 18
4. KOMPETENCIJE UČITELJA U NASTAVI LIKOVNE KULTURE 23
4.1. Osobne kompetencije učitelja 24
4.2. Profesionalne kompetencije učitelja 26
4.3. Predmetno – stručne kompetencije učitelja 26
4.3.1. Razvoj predmetno-stručnih kompetencija na učiteljskom studiju 28
5. ULOGA UČITELJA U NASTAVI LIKOVNE KULTURE 31
6. METODA 33
6.1. Cilj i svrha istraživanja 33
6.2. Hipoteze istraživanja 33
6.3. Uzorak 33
6.4. Mjerni instrument 35
6.5. Postupak 36
6.6. Rezultati i diskusija 37
8. ZAKLJUČAK 53
9. LITERATURA 56
9. PRILOZI 61

SAŽETAK

Zadovoljstvo studenata stečenim kompetencijama na učiteljskom studiju jedan je od važnih indikatora kvalitete studijskih programa. Osjećaj (ne)kompetentnosti na likovnoumjetničkom području može rezultirati slabijom kvalitetom izvođenja nastave likovne kulture. Cilj ovog istraživanja je osvijestiti kod studenata završne godine učiteljskog studija postignutu razinu profesionalnih i stručnih (likovnih) kompetencija stečenih tijekom fakultetskog obrazovanja te otkriti područja u kojima se studenti osjećaju manje kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture. Uzorak je sačinjavalo 100 studenata Učiteljskih fakulteta u Rijeci, Zagrebu, Zadru i Petrinji. Za analizu prikupljenih odgovora korištena je deskriptivna statistika kako bi se utvrdila zastupljenost odgovora na čestice upitnika, odnosno u kojoj mjeri se studenti završne godine učiteljskog studija osjećaju više odnosno manje kompetentni za navedeno područje te u kojim bi područjima željeli steći dodatna znanja i sposobnosti. Rezultati istraživanja pokazuju da se većina studenata procjenjuje kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture; većina studenata također smatra kako je posjedovanje likovnih kompetencija važno te prepoznaje važnost i dobrobit predmeta Likovna kultura.

Ključne riječi: kompetencije, likovna kultura, studenti, učiteljski studij

ABSTRACT

Student satisfaction with the acquired compenetences during their formal education in college represents one of the most important indicator for the quality of study programs. If a person is not feeling competent in visual art area that can reflect in their ability of preformnig visual arts class. The purpose of this study was to gain insight into self-assessed teaching competences in the arts for students in their final year of formal education in college. Also, to find out areas in which students feel less competent in teaching visual arts and in which would like to gain additional knowledge and competence. Research participants were 100 students from fourth and fifth year of Teacher Education. Students from Faculty of Teacher Education in Rijeka, Zagreb,

Zadar and Petrinja were asked to participate in this study. Collected answers were analyzed by descriptive statistics, Questionnaire on the Student's Assessment of Competences in Teaching Visual Arts Gained during Training in the Faculty of Teacher Education served to assess students' viewpoints on their compenetnces. Students generally estimate themselves competent for teaching visual art sin school and recognize the value of visual art competence and art itself in an educational context.

Key words: competences, visual arts, students, faculty of teacher education

1. UVOD

„Znam da ne mogu naučiti nikoga ništa,
mogu samo osigurati okruženje i mogućnost za učenje
jer je učenje nešto što čine učenici, a ne učitelji.“
Carl Rogers

Likovno izražavanje je područje djelovanja kojim se u kvalitetno koncipiranoj nastavi likovne kulture u jednakoj mjeri potiču sva područja razvoja djeteta – kognitivna, afektivna i psihomotorička (Tomljenović, Novaković, 2013). Umjetnički odgoj i obrazovanje poboljšava vještine opažanja, učenici likovnim radom zapažaju likovne elemente i njihove odnose te ostale likovno-estetske kvalitete. Putem likovnog stvaralaštva djeca uče promatrati, interpretirati i analizirati. Stječu sposobnost izražavanja svojih misli i emocija, na verbalan i neverbalan način. Ove vještine, stečene putem likovnog odgoja i obrazovanja, učenicima će koristiti u drugim područjima života i učenja (Lindström, 2009). Likovnim radom djeca dobivaju pozitivnu potvrdu o vlastitom postignuću pa stoga uživaju u mogućnostima koje nose daljnja postignuća pri likovnom radu i u kreativnosti (Šaračić, 2014). Tako učenici stječu samopouzdanje te motiviranije i spremnije uče i sudjeluju u društvenom životu zajednice i škole. Kroz likovni rad djeca spoznaju da postoji više od jednog načina izvršavanja likovnog zadatka ili likovnog problema. Evans (2009) navodi kako umjetnost omogućuje razvoj sposobnosti sagledavanja pojava iz različitih perspektiva te procjenjivanje iz različitih gledišta.

Imajući na umu dokazanu važnost i brojne dobrobiti umjetnosti u svakodnevnom životu, može se povući i poveznica s njenom važnošću i u odgojno-obrazovnom kontekstu. Kao što se navodi u Nastavnom planu i programu (2006: 52): „ Likovna je umjetnost sastavni dio svakodnevnoga života osobe. Ona pomaže učenicima da razviju nazore, karakter i spoznajnu integraciju s drugima, omogućuje zajednice različitosti koje su temelj društva pluralizma i demokracije.“ Likova kultura kao nastavni predmet zadovoljava potrebe učenika za stvaranjem, kreativnošću, dokazivanjem vlastitih

sposobnosti i vrijednosti. Uz sve te dobrobiti, likovna kultura nalazi se u slabijem položaju u odnosu na ostale nastavne predmete.

Zadovoljstvo učenika nastavnim predmetima i općenito školom uvelike ovisi o kompetencijama učitelja koji s njima rade, jer upravo njihov angažman i kvaliteta odgoja i obrazovanja presudan su čimbenik koji djeluje ne samo na ishode učeničkih postignuća, već i na zadovoljstvo istima (Jurčić, 2014). Od učitelja se očekuje da ima široki spektar kompetencija koje svakodnevno nadograđuje i prilagođava zahtjevima suvremenog društva. Kompetencije učitelja isključivo kao pružatelja informacija nisu više dovoljne, učitelj današnjice je predstavnik društva, pomagač u učenju, uzor i motivator. Opće teorijsko likovno obrazovanje u visokoškolskim ustanovama započinje predmetom Likovna kultura te se kasnije nastavlja metodikama (Metodika likovne kulture I i Metodika likovne kulture II), gdje je naglasak na razvijanju općih osobnih kompetencija te stručnih kompetencija vezanih za vizualno-likovno opismenjavanje.

Struktura diplomskoga rada sastoji se od dva dijela, teorijskog i empirijskog. U teorijskom dijelu osvrnut ću se na položaj likovne kulture u Nastavnom planu i programu (2006) i Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2010) te položaj ovog nastavnog predmeta u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu da bi se dobio što bolji uvid u trenutno stanje u nastavnoj praksi. U nastavku rada usporedit ću tradicionalne i suvremene pristupe u nastavi likovne kulture. Potom slijedi osvrt na kompetencije učitelja za izvođenje nastave likovne kulture te uloga učitelja u nastavi likovne kulture Empirijski dio temelji se na provedenom istraživanju i analizi dobivenih rezultata te njihovoj interpretaciji. Istraživanjem se želi utvrditi razina stečenih kompetencija studenata tijekom studijskog obrazovanja te područja u kojima bi studenti željeli steći dodatna znanja i sposobnosti. Anketnim upitnikom ispitani su stavovi studenata Učiteljskih fakulteta u Rijeci, Zagrebu, Zadru i Petrinji o zastupljenosti likovnih predmeta na studiju, njihovi stavovi o važnosti likovne kulture kao predmeta, te samoprocjena vlastitih kompetencija na likovnom području, stečenih tijekom studijskog obrazovanja. Anketnim upitnikom također su prikupljeni podaci o tome na kojim likovnoumjetničkim i likovnopedagoškim područjima se studenti osjećaju najkompetentnije, a na kojima najmanje kompetentni.

2. LIKOVNA KULTURA U OSNOVNOŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Likovnost kao ukupnost likovnih svojstava dijete istražuje od trenutka kada počinje istraživati svijet oko sebe. Već od najranije dobi dijete počinje modelirati, oblikovati rukama i istraživati materijale oko sebe. Također, dijete gradi u prostoru s elementima koji mu se nađu pri ruci, a to mogu biti kockice, igračke. Ono slaže i preslaguje, daje novu dimenziju objektima i stvarima koje ga privuku. Na taj način dijete nesvjesno zadovoljava svoju potrebu za stvaralaštvom. Pri susretu s bilo kakvom plohom na kojoj može ostaviti trag prstom, primjerice pijesak, dijete ostvaruje svoje prve crtačke uratke. Kasnije, uz prisutnost slikarskog materijala, počinje slikati uz raznolike mogućnosti koje mu pruža boja. Kroz likovnu kulturu treba voditi brigu o psihološkim, sociološkim i pedagoškim karakteristikama djece određene dobi. Hermann (2009) navodi da rad rukama, stvaralaštvo, igra, istraživanje i eksperimentiranje te suradnja potpomažu holistički razvoj čovjeka. U kvalitetnom likovnom procesu dijete otkriva vlastite potencijale i nema potrebu za natjecanjem s vršnjacima, ono uči i stvara, odnosno, stvarajući uči, te tako stječe naviku koja će mu kroz život biti najbolji saveznik. Likovni kultura prati razvojne mogućnosti i potencijale djeteta koji su neposredno vidljivi u likovnim rezultatima učenja i stvaralaštvu (Grgurić i Jakubin, 1996). Škola, kao i sve druge institucije i pojedinci koji su dio odgoja, moraju stvarati uvjete uz koje će svaka ljudska jedinka moći optimalno ostvariti i dokazati svoje mogućnosti (Bognar i Matijević, 2005). Svi nastavni predmeti u školskom kurikulumu od jednake su važnosti za ostvarivanje i samopotvrđivanje potencijala svakog pojedinca, jer, prema teoriji višestrukih inteligencija, svaki je pojedinac u nečemu dobar i ima predispozicije za uspjeh u određenom području.

Autorica Turković (2009) ističe da je glavna korist umjetnosti u obrazovanju pomaganje učenicima u stvaranju kompleksne slike svijeta, u kojemu svaki učenik može pronaći sebe. Prednost umjetničkih nastavnih predmeta nad ostalim predmetima je ta da oni: „ oslobađaju i potiču individualnu imaginaciju kako bi ona mogla prerasti

u umjetničku ekspresiju.“ (Turković, 2009: 12). Kroz proces likovnog odgoja i obrazovanja moguće je razviti djetetove kreativne sposobnosti za praktični likovni rad te sposobnost za promatranje umjetničkih djela i kritičko mišljenje o promatranom (Karlavaris i Berce-Golob, 1991: 11). Jedan od razloga zašto upravo likovna kultura potiče stvaralačke radne sposobnosti učenika jest upravo neopterećenost tog predmeta mnoštvom činjenica. Na nastavi likovne kulture svaki učenik pojedinačno, prema svom iskustvu, mogućnostima te interesima, rješava zadatke odnosno likovne probleme. U osnovnoj školi likovna kultura svojim sadržajima, metodama i oblicima rada obuhvaća cjelokupno područje vizualne kulture (Roca, 1981). Lampaine (1998) navodi kako nastava likovne kulture predstavlja veliku važnost za učenički emotivni, fizički, intelektualni i kreativni razvoj te je nositelj važne uloge u cjelovitom odgoju i obrazovanju.

2.1. Likovna kultura u Nastavnom planu i programu

U Hrvatskoj se od školske godine 2006./2007. nastava likovne kulture izvodi prema Nastavom planu i programu za osnovnu školu (2006) . Nastavni plan i program za osnovnu školu je dokument u kojem je propisan broj nastavnih sati po predmetima i razredima te opseg, dubina i redoslijed nastavnih sadržaja (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2006). Program likovne kulture u osnovnoj školi temelji se na procesu istraživačkoga učenja i stvaranja. Takva struktura programa trebala bi uvažavati i pratiti razvojne faze učenikova likovnoga izražavanja i stvaranja. Likovnom izobrazbom učenici stječu trajna i uporabljiva znanja i vještine u svrhu likovnog izražavanja, odnosno vizualne komunikacije (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2006). Kao podloga za izradu programa likovne kulture služio je HNOS (Hrvatski nacionalni obrazovni standard). Taj se standard odnosi na cjelovit pristup obrazovnom procesu, ističe ciljeve odgoja i obrazovanja te predlaže metode poučavanja, ishode učenja i nastavno okružje. „Škola po mjeri učenika“ bila je misao vodilja HNOS-a. HNOS “uvodi rasterećenje učenika uklanjanjem suvišnih obrazovnih sadržaja, suvremeni način poučavanja temeljen na istraživačkoj nastavi, samostalnom i skupnom radu te primjenjivom znanju i vještinama” (Salamon, 2006:2). Kao središnji dio programa istaknute su nastavne teme, koje služe kao konceptualizacija nastavnog

procesa uz pomoć ključnih pojmova i obrazovnih postignuća koje bi svaki učenik trebao postići. Svaka nastavna tema dolazi sa svojim specifičnim ciljevima i zadacima koji se trebaju ostvariti. Upravo zato kristalizira se jedan od temeljnih zadataka nastave likovne kulture, a to otkrivanje i razvijanje stvaralačke sposobnosti učenika kao osnove za osvještavanje likovno-jezičnih struktura. Naglasak se stavlja na poticanje razvoja opažajnih, misaonih izražajnih sposobnosti učenika. Prema Nastavnom planu i programu nastavni predmet Likovna kultura obuhvaća sljedeća područja: crtanje, slikanje, grafika, modeliranje i građenje te dizajn, a sadržaji navedenih područja su funkcionalno povezani. Nastavne teme u programu likovne kulture podijeljene su na obvezne i izborne.

Za nastavu likovne kulture u Nastavnom planu i programu predviđena je satnica od 35 školskih sati tijekom jedne školske godine. Nadalje, navodi se sljedeće: „Svaki učenik može u potpunosti izraziti sebe, steći znanje i proširiti kompetencije vizualno-likovnoga mišljenja, što zahtijeva realizaciju nastave unutar blok-sata.“ (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2006: 51.) Prema tome, nastava likovne kulture održavala bi se svaka dva tjedna u blok u blok satnici, što nije dovoljno da bi se ostvarili svi likovni zadaci. U procesu nastave učitelj ima ulogu kreativnog posrednika između nastavnog gradiva i učenika. Uloga učitelja je ključna; kako navodi Tanay (1988), „nastavnik nije samo prijenosnik informacija već je istodobno i osoba čiji je zadatak da obrazovanje učini stvaralačkim činom“. Za osvještavanje likovno-jezičnog znanja nije dovoljno da učenici samo spontano crtaju ili grade po sjećanju ili po mašti, već je na učitelju da ih aktivno potiče, kako u emocionalno-afektivnom području (potrebama, težnjama, interesima) tako i u mišljenju te na motoričkom planu. Kroz likovnu izobrazbu učenici stječu znanja koja su trajna i uporabljiva te vještine u svrhu likovnog izražavanja, odnosno vizualne komunikacije. U Nastavnom planu i programu ističe se važnost uklapanja odgovarajućih likovnoumjetničkih djela u nastavni sat. Takva djela nisu u funkciji ilustracije motiva već predstavljaju konkretnu ilustraciju likovnog problema, kojega učenici rješavaju. Ističe se činjenica da je strukturalna korelacija, kao povezivanje nastavnih predmeta na temelju zajedničkih pojmova koji se usvajaju, korisnija nego tematska korelacija, koja se svodi na traženje zajedničkog motiva. Odgojni aspekt takvog načina poučavanja naglašava da učenik tako stječe nazore i uvjerenja o unutarnjem uređenju svijeta u kojem živi (Ministarstvo znanosti,

obrazovanja i sporta, 2006). Osim postavljenog cilja nastave likovne kulture, koji se očituje u stjecanju trajnih i uporabljivih znanja, razvijanju sposobnosti i vještina u likovnom izražavanju, važno je istaknuti i zadaće nastave likovne kulture. Zadaće opisane kroz sposobnosti, znanja i stavove upućuju na povezanost vizualne percepcije, likovnog stvaralaštva i učenja. Cilj nastave likovne kulture razlaže se u tri temeljne zadaće:

a) Sposobnosti: učenici će steći sposobnosti potrebne za usmjereno likovno opažanje, razumijevanje i primjenu likovnih sredstava, rješavanje vizualnih problema, samostalni i zajednički rad te vrjednovanje rezultata i estetsku prosudbu likovnog rada.
b) Znanje: učenici će steći znanje i razumijevanje likovnih pojmova i sadržaja iz nastavnih tema, poznavanje i razumijevanje umjetničkih područja slikarstva, kiparstva, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, dizajna i novih medija koje će upotrebljavati za likovno izražavanje i proširivanje kompetencija vizualnog mišljenja te poznavanje svjetske i nacionalne kulturne baštine. c) Stavovi: učenici će se poticati u različitim dimenzijama likovne nadarenosti, pozitivnom odnosu prema estetskim vrijednostima likovnog rada te zainteresiranost i skrb za kulturnu i prirodnu baštinu. (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006: 54)

Ukoliko se žele ostvariti osnovni ciljevi propisani Nastavnim planom i programom, nužno je mijenjati tradicionalni, predavački odnos između učitelja i učenika. Učitelj treba poticati stvaralačku invenciju, originalnost, fleksibilnost te poticati na redefiniciju samih ideja i misli učenika.

U nastavi likovne kulture nema dominirajućeg frontalnog rada, već dominantnu ulogu ima rad na razvijanju osobnosti učenika, naglasak se stavlja na specifične procese estetskog odgoja (Karlavaris, 1988). Još jedna karakteristika likovne kulture je fleksibilan nastavni proces, što znači da uz obavezne sadržaje propisane nastavnim planom i programom, dio nastave može biti prilagođen učenikovim željama i mogućnostima.

2.2. Likovna kultura u Nacionalnom okvirnom kurikulumu

Nacionalni kurikulum predstavlja važan dio sustava odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Latinska riječ *curriculum* prevodi se kao slijed ili tijek, a u ovom

kontekstu predstavlja tijek procesa u odgoju i obrazovanju. U nastojanju hrvatske obrazovne politike da poboljša kvalitetu odgoja i obrazovanja nastao je Nacionalni okvirni kurikulum. Prelazak sa sadržaja na kompetencijski sustav i učenička postignuća, odnosno ishode učenja, temeljno je obilježje Nacionalnog okvirnog kurikuluma. Pretpostavka od koje kreće razrada Nacionalnog okvirnog kurikuluma je upravo visoka kompetentnost nositelja odgojno-obrazovnog rada. Prema definiciji Nacionalni okvirni kurikulum je „temeljni dokument u kojemu su prikazane sastavnice kurikulumskoga sustava: vrijednosti, ciljevi, načela, sadržaj i opći ciljevi odgojno-obrazovnih područja, vrjednovanje učeničkih postignuća te vrjednovanje i samovrjednovanje ostvarivanja nacionalnoga kurikuluma.“ (Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2010: 11). Bitno obilježje Nacionalnog okvirnog kurikuluma je to da slovi kao razvojni dokument. Razvojan je zbog toga što iz njega slijedi promišljena razrada i izrada svih drugih dokumenta koji se tiču odgoja i obrazovanja. Još jedna bitna karakteristika razvojnosti je otvorenost dokumenta promjenama i stalnom obnavljanju u skladu s razvojnim smjerovima u odgoju i obrazovanju. Brze promjene koje obuhvaćaju sve segmente društva dovode do potrebe za stalnim vrednovanjem i mijenjanjem nacionalnog kurikuluma.

Nacionalni okvirni kurikulum omogućuje holistički pristup razvoju učeničkih kompetencija. Područja koja obuhvaća Nacionalni okvirni kurikulum su: jezično-komunikacijsko, matematičko, prirodoslovno, tehničko i informatičko, društveno-humanističko, umjetničko te tjelesno i zdravstveno. Područje Likovne kulture pripada umjetničkom području. Svrha umjetničkog područja je osposobiti učenike za razumijevanje umjetnosti te razumijevanje sebe i svijeta pomoću umjetničkih djela te za izražavanje osjećaja, ideja i stavova vlastitim stvaralaštvom (Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2010). Polazi se od pretpostavke da umjetnička djela i stvaralačke aktivnosti doprinose oblikovanju identiteta učenika te razvoju samopoštovanja, tako se stvaraju kreativni pojedinci koji su aktivni u oblikovanju kulture u svojoj neposrednoj okolini ili zajednici. Najvažniji odgojno-obrazovni ciljevi umjetničkog područja su: izraziti svoje osjećaje, doživljaje, stavove i uvjerenja primjerenim umjetničkim aktivnostima, prepoznati jednostavne sastavnice i postupke

stvaralačkoga oblikovanja, samostalno ili u skupini oblikovati jednostavne stvaralačke zadatke te osjetiti zadovoljstvo i izraziti radost sudjelovanja u umjetničkim aktivnostima i stvaralaštvu. Naglašava se uloga umjetničkog područja kao načina da se učenike senzibilizira za kulturu i kulturna događanja u široj društvenoj zajednici te za razumijevanje i očuvanje kulturne baštine.

Umjetničko područje nalazi se u međupovezanosti s ostalim odgojno - obrazovnim područjima, stečena znanja i vještine osposobljavaju učenike za svakodnevnu komunikaciju i cjeloživotno učenje, čiji je značaj od neosporne važnosti. Također cilj je razviti i praktično-radne vještine i kulturu rada, što samostalnim što skupnim oblicima umjetničkih aktivnosti i učeničkog stvaralaštva. Učenici se na taj način potiču da vlastitim stvaralaštvom i istraživačkim radom propituju univerzalna i globalna pitanja, da uvažavaju kulturne raznolikosti te prepoznaju njihov utjecaj na likovne umjetnosti radi postizanja odgovornosti i samim time i razumijevanja te razvijanja kritičkoga stava prema okolini (Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta, 2016). Umjetničko područje unutar Nacionalnog okvirnog kurikuluma podijeljeno je na šest polja. Prvo se polje odnosi na zajedničke odgojno – obrazovne djelatnosti u poljima koja su obuhvaćena umjetničkim područjem, dok se posljednjih pet polja odnose na zasebne vrste umjetničkog izraza i učeničkog stvaralaštva. Također, unutar pojedinih područja pa tako i umjetničkog područja postoji podjela na četiri ciklusa. Pri svakom ciklusu opisani su ishodi učenja koje učenici moraju ispuniti za određena umjetnička područja: razumijevanje svijeta umjetnosti te njegovo aktivno opažanje, sudjelovanje učenika u umjetničkom odgoju i samostalnom stvaralaštvu, filmska i medijska kultura i umjetnost, dramska kultura i umjetnost, umjetnost pokreta i plesa, glazbena kultura i umjetnost te vizualne umjetnosti i dizajn. Svako od navedenih područja ima svoje ishode, a očekivanja od učenika po različitim obrazovnim ciklusima grupirana su prema sljedećim točkama:

„1. Opažanje i doživljavanje umjetničkog stvaralaštva i aktivnosti te estetskih vrijednosti (percepcija i recepcija)

2. Sudjelovanje u umjetničkom stvaralaštvu i aktivnostima (stvaranju ili produkciji te izvođenju ili reprodukciji)

3. Komunikacija, socijalizacija i suradnja umjetnošću, dizajnom i medijima

4. Razumijevanje i vrednovanje umjetničkoga stvaralaštva i aktivnosti“.[1]
Navedene točke odnose se na sva umjetnička područja pa tako i na likovnu kulturu i umjetnost.

2.3. Položaj predmeta Likovna kultura unutar hrvatskog odgojno- obrazovnog sustava

Prilikom reforme školstva 1997. godine radi rasterećenja učenika, drastično je smanjena satnica likovne, glazbene i tehničke kulture. Nastava likovne kulture svodi se na jedan sat tjedno, što je očigledan primjer da u našim školama taj vrlo važan predmet, ne uživa onoliki ugled koliko bi trebao, zbog svoje dobrobiti za cjelokupan psihofizički razvoj učenika. Autori Lapaine i Marjanac (1998) zaključili su da se ne pridaje velika važnost vizualne kulture u odgoju i obrazovanju. Neodgovarajući odnos prosvjetnih vlasti, ali i cjelokupnog društva rezultirao je ovakvim ishodom. Atanasov Piljek i Margetić (2011) naglašavaju ulogu socijalnog i kulturnog konteksta koji određuje percepciju umjetnosti u odgojno-obrazovnom sustavu, taj je kontekst određen razvojem pedagoških paradigmi kroz povijest. Eiser (2002) ističe važnost umjetnosti odnosno likovnosti u životu čovjeka i njegovom cjelokupnom razvoju te upućuje na nezaobilaznu potrebe za kojima vapi današnje društvo, a to su kreativno mišljenje i izražavanje te vizualno opismenjavanje. Različiti stručnjaci odgojno-obrazovnog područja pridaju veliki značaj umjetničkim sadržajima u školi, ali uvijek ostaje ono uvriježeno mišljenje da se odgojni predmeti, u koje se ubraja i likovna kultura, smatraju manje važnima od onih obrazovnih, koji se temelje na činjeničnom odnosno teorijskom znanju (Tomljenović, Novaković, 2013). Ako se želi unaprijediti nastava likovne kulture trebalo bi se okrenuti k suvremenim nastavnim strategijama i oblicima nastave koje bi omogućile interdisciplinarnost i povezivanje znanja u njihovom stvarnom, životnom kontekstu.. Za likovnu kulturu smatralo se da je to predmet u kojem prevladava emocionalni angažman učenika te da su u tom predmetu uspješni samo oni učenici koji su nadareni za taj predmet te se smatralo:

[1] *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (2010:154-155). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.

„ ...da je likovna kultura predmet čiji se sadržaj ne može naučiti, već se može uvježbati, pa se vjerovalo, a vjeruje se i danas, da je marginalan, što znači nevažan za stvarnu društvenu ulogu škole. Uloga škole jest da pripremi djecu i mladež za svijet rada. Premda sadržaji vizualne kulture nude mogućnosti poticanja prostorne inteligencije i divergentnog mišljenja u djece, još uvijek se drži da su sadržaji ovog programa elitistički, izvanvremenski i nesuvremeni, a što dokazuje stručnu neobaviještenost i nepoznavanje činjenica.“ (Tanay, 2001:288.-289.)

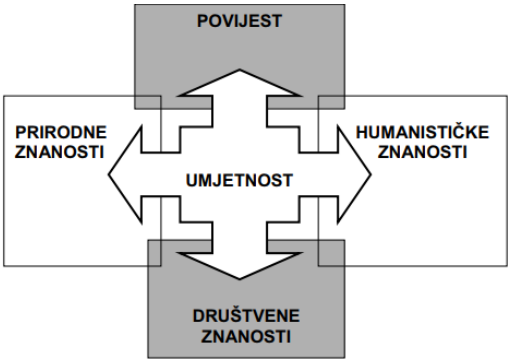
Sve navedene činjenice svode se na to da je broj sati predviđen za izvođenje nastave likovne kulture u osnovnoj školi zaista premalen te da likovna kultura u odnosu na većinu drugih predmeta ima status manje važnog predmeta. Uloga učitelja od velike je važnosti za kvalitetan i poticajan odgojno-obrazovni proces, a sposobnost da se usprkos malom broju sati ostvare ciljevi nastave predstavlja za učitelje veliki izazov.

3. SUVREMENI PRISTUPI UČENJU I POUČAVANJU U NASTAVI LIKOVNE KULTURE

Smisao cijelog odgojno- obrazovnog sustava polazi od pretpostavke da je glavni cilj odgojiti učenika te ga osposobiti za djelovanje i aktivan život u zajednici kojoj pripada. Učitelji koji pribjegavaju postupcima koji su dio rutine, nisu u stanju odgovori na zahtjeve koje pred njih stavlja odgojno-obrazovni sustav te ne zadovoljavaju očekivanja i zahtjeve za kvalitetno odgojenim i obrazovanim učenicima. „Suvremena organizacija nastavnog procesa podrazumijeva stvaranje prikladne pedagoške situacije u kojoj će se ostvariti učenikova aktivnost." (Strugar, 1993). Autori Bognar i Matijević (2005) ističu ulogu učitelja kao organizatora i voditelja odgojno-obrazovnog procesa zbog toga što učitelj poznaje pedagogiju, didaktiku i metodiku kroz koje je sistematizirao ljudsko iskustvo u vještini odgajanja i obrazovanja. Upravo ta spoznaja opravdava činjenicu da suvremen učitelj usklađuje didaktičke metode, nastavna sredstva i pomagala, socijalne oblike rada, didaktička načela i nastavne sadržaje s ciljevima i zadacima nastave te ostvaruje zadane ciljeve i zadatke nastave. Dužnost današnjeg suvremenog nastavnika je aktiviranje svakog pojedinog učenika u nastavnom procesu. To potvrđuje i autor Kalin (1982) koji kaže da: „Dužnost učitelja nije da daje, a učenika da prima znanja; od učitelja se traži da se u taj proces što uspješnije uključi". U učiteljevu radu također je od velike važnosti i atmosfera koju stvara unutar razrednog odjela. Radna atmosfera treba se bazirati na komunikaciji i suradnji između učitelja i učenika, a ne kao nekad, isključivo na strogosti. Autorica Turković (2008) navodi da nove pedagoške prakse karakterizira prisutnost sadašnjeg, stvarnog života, zatim kritičko promišljanje kod prepoznavanja problema i traženja njihovih rješenja, u suprotnosti s dosadašnjom praksom koja se isključivo temeljila na prijenosu informacija koje su bile oblikovane u skladu s određenim ideološkim ciljevima trenutne državne vlasti. Značaj likovnog obrazovanja i predmeta Likovne kulture u osnovnoj školi proširuje estetske i intelektualne sposobnosti metodama koje su usmjerene na konkretne aktivnosti, najbolji primjer za to je projektna nastava. Projektna nastava likovne kulture zahtjeva kolektivno rješavanje zadataka te ju odlikuju karakteristike koje doprinose formiranju cjelovite osobnosti. Učenici na taj

način imaju priliku raditi u grupama, učiti toleranciji prema vršnjacima, prihvaćati druge članove grupe, cijeniti njihov doprinos te isprobati različite načine suradnje. *Competence-based art education*, odnosno novi model umjetničkog obrazovanja koji je usmjeren na kompetencije, podrazumijeva produljeni obrazovni proces, koji se temelji na integraciji prakse, kulturnog razumijevanja umjetnosti te prihvaćanja standarda poučavanja koji su od velike važnosti za osobni razvoj učenika. Nove umjetničko obrazovne prakse stavljaju naglasak na interdisciplinarnost, odnosno povezivanje umjetnosti s drugim odgojno-obrazovnim područjima. To se povezivanje ne temelji samo na povezivanju s humanističkim znanostima, već i drugim umjetnostima, književnošću i kulturom. U suvremenoj nastavi likovne kulture naglasak se stavlja na samoizražavanje i autonomno oblikovanje likovnog rada, a u tom se procesu najviše vrednuje originalnost i kreativnost (Efland, 1996). Ove se sposobnosti vrednuju praćenjem stvaralačkog procesa, a ne gleda se samo finalni produkt, što znači da se od učenika očekuje izražavanje vlastitih likovnih sposobnosti unutar svojih mogućnosti.

Arthur Efland (2002) razradio je koncept čiji je fokus bio na integraciji znanja putem umjetnosti. Prema njegovom mišljenju, umjetnost koja je sagledana iz kognitivne perspektive zaslužuje središnje mjesto u kurikulu. Važno je naglasiti da kognitivnu dimenziju umjetnosti Efland prepoznaje u učinku određenog umjetničkog djela na učenika, a ne isključivo na upoznavanju s principima umjetničke forme i načinima izražavanja. Današnje učenje još uvijek se temelji na stjecanju znanja u obliku nepovezanih činjenica, tim se načinom razmišljanja pokušava osvijestiti potreba za nadvladavanjem sadašnjeg stanja.

Slika 1. **Prikaz integracije znanja putem umjetnosti u druga područja. (Efland, A., 2002:165)**

Polazna točka za umjetničko izražavanje i umjetničku aktivnost je upravo vizualni svijet koji okružuje učenika, njegovo osjetilno opažanje, mentalne slike i stečena iskustva. Razvitak stvaralačke mašte i poticanje vještina kojima učenik može na kreativan način rješavati probleme i razviti istraživačko učenje, trebao bi biti cilj svakog nastavnog procesa.

3.1. Obilježja tradicionalne i suvremene nastave likovne kulture

Nastava likovne kulture je u odnosu na druge predmete specifična po tome što zahtjeva određenu likovnu vještinu i osviještenost određenih likovnih pojmova. Za provođenje kvalitetne i učinkovite nastave likovne kulture potrebno je učiteljevo poznavanje likovnog jezika i likovnih tehnika, ali i posjedovanje sposobnosti njihove praktične primjene u odgojno-obrazovnom procesu. Važno je poznavati cilj i svrhu nastave likovne kulture kako bi se postigao cjeloviti likovni razvoj svakog učenika. Svrha i ciljevi nastave likovne kulture bit će ostvareni ukoliko ih učitelj razumije i na ispravan način interpretira te odgovarajućim načinima i sredstvima provede u nastavnu praksu (Tomljenović, Novaković, 2013). Što se tiče odgojnog aspekta, važan element čini poticanje na individualnost u likovnom izražavanju te razgovor i razvijanje kritičkog mišljenja kao prevencije uporabe kiča, stereotipa i šablona. Naglasak se stavlja na ravnotežu između učenja, odnosno davanja i primanja potrebnih informacija u obliku znanja, te razvoja sposobnosti i odgoja.

Prema Atkinsonu (2002) glavne karakteristike suvremenog obrazovanja su interdisciplinarnost, interakcija i uključenost, interpretacija, povezivanje i korištenje novih medija. Metodološki principi se prema tim smjernicama usklađuju, praktične aktivnosti tijekom nastave prerastaju u prave male istraživačke projekte u kojima učenici samostalno prikupljaju podatke, identificiraju probleme, razmišljaj, propituju i nalaze rješenja za probleme. Autorica Turković (2013) primjećuje da se danas učenike sve više potiče da sami istražuju svoje okruženje putem svojih osjetila, da sami dolaze do spoznaja, umjesto da im se dosadašnje spoznaje same serviraju, kao što je to do sada bilo slučaj. Brojni autori (Eisner, 2002; Hickman, 2005; Hoffmann, 2008) zaključuju da likovno obrazovanje ne služi samo tome da kod učenika razvije kritički stav prema pitanjima koja se tiču društva ili ekonomije, već je zadaća učitelja da kod

učenika razviju ljubav prema umjetnosti, poštovanje prema kulturnoj baštini, da razviju sposobnost likovnog izražavanja te da podupru razvoj kompleksnih kognitivnih sposobnosti kao što su kreativnost i rješavanje problema. Kako bi se sve nabrojene zadaće ispunile potrebno je naći uporište u umjetničkim djelima, koja će onda kod učenika potaknuti razvoj sposobnosti, percepcije, konceptualizacije i produkcije (Gardner, 1990). Poučavanje likovne kulture u današnje vrijeme zahtjeva nove i raznolike pedagoške pristupe, koji se zatim prilagođavaju novim sadržajima i drugačijem edukativnom kontekstu (Tomljenović, Novaković, 2013). Kognitivne sposobnosti su još uvijek u prvom planu u našem odgojno-obrazovnom sustavu, dok su afektivne i motoričke sposobnosti zanemarene. S druge strane, u tradicionalnim školskim kurikulima znanost se smiješta u domenu kognitivnog, a umjetnosti u okvir afektivnog (Gardner, 2005). Ljudsko djelovanje, kritičko mišljenje i donošenje odluka zasnovani su na obje komponente.

Suvremena nastava se prema autorici Tacol (2003) definira kao „specifičan proces poučavanja i učenja, u kojem se ostvaruju višestruki ciljevi odnosno postiže se cjeloviti likovni razvoj – razvijanje individualnih likovnih mogućnosti svakog učenika, što obuhvaća njegovanje doživljajnih sposobnosti, socijalizaciju, likovno (estetsko) kultiviranje, bogaćenje znanja o likovnim pojmovima i razvoj motoričkih spretnosti“ (Tacol, 2003: 9). Navedeni ciljevi ostvaruju se primjenom suvremenih nastavnih strategija, na taj se način proces poučavanja prilagođava potrebama i razvojnim mogućnostima učenika, potiče se intrinzična motivacija i radoznalost učenika te se smanjuje količina znanja koje je samo sebi svrha (Tomljenović, Novaković 2013). Likovne sadržaje treba učenicima predstavljati zanimljivo, problemski, uvodeći ih tako postepeno u nastavne jedinice na najbolji mogući način potičući tako njihovu radoznalost i pomoć u shvaćanju razloga učenja likovnog jezika. Učenicima nikako ne valja ponuditi gotovo likovno rješenje ili nametnuti likovni motiv rada (Kuščević, 2003). Izrada učeničkih radova, odnosno njihovo rješavanje likovnih problema, trebalo bi učenicima pružati užitak, a ne pritisak i osjećaj da samo trebaju izvršiti zadatak i za to dobiti ocjenu. „Rješavanjem likovnih problema učenici razvijaju sposobnosti praktičnoga oblikovanja i donošenja estetskih prosudba i odluka i na taj način oblikuju likovni govor.“ (MZOŠ, 2006:51.) Problemski zasnovana nastava predstavlja najpogodniji metodički pristup kojim se aktivira cjeloviti razvoj

učenikove osobnosti. Takva se nastava temelji na aktivnom, situacijskom i praktičnom učenju (Tacol, Tomšič Čerkez, 2004).

Važno je kod učenika potaknuti želju za stvaranjem nečega jedinstvenog i osobnog, vlastitog pečata u likovnom radu. Potrebu za kopiranjem, uzimanjem tuđih ideja i predložaka trebalo bi zatomiti. Za postići takve ciljeve ozračje u kojem učenici stvaraju svoje radove trebalo bi biti slobodno i poticajno, a nikako ne ukočeno i prisilno, jer će onda dobri rezultati zadovoljstvo učenika vlastitim radom izostati.

3.2. Metode rada u nastavi likovne kulture

Pod pojmom metode rada u nastavi likovne kulture misli se na sve načine rada kojima se učenika nastoji uvesti u svijet likovnog stvaralaštva. Pri tome važno je voditi računa o djetetovoj dobi, „...jer njegov doživljaj svijeta teži da vlastitim intenzitetom i spontanom voljom pronađe put do stvaralačke akcije." (Grgurić, Jakubin 1996:102) Veći broj likovno-kreativnih metoda osigurava širi izbor za likovnu aktivnost i za mogućnost slobodnog učenikovog odabira. Bognar i Matijević (2005) zaključuju da nastavne metode čine važnu komponentu nastavnih strategija te mogu biti i regulatori čitavog tijeka učenja.

S obzirom na potrebe koje suvremeno društvo zahtjeva, u školama se potiče upotreba suvremenih nastavnih metoda u likovnoj kulturi. Te su se metode pokazale učinkovitijima, njihov je cilj usmjeren na učenika, a ne isključivo na učitelja. Tako strukturirani nastavni proces podrazumijeva razmjenu informacija, poticanje kritičkog mišljenja kod učenika; naglasak je stavljen na razumijevanje i primjenu naučenog, rad na projektima, aktivno učenje koje je zasnovano na istraživanju i simulaciji svih osjetila. Prema autorima Bonwell i Eison (1991) aktivno učenje je ono učenje pri kojem učenik misli o onome što radi. Prednost ovako strukturiranog rada je aktivnost i zainteresiranost učenika, razvoj učenikove samostalnosti, odgovornosti, samopouzdanja te iskustveno djelovanje. Prema određenim istraživanjima zaključuje da su upravo učitelji ti koji bi trebali poznavati svoje učenike, predmet kojeg poučavaju i razrednu situaciju kako bi sami otkrili učinkovite nastavne metode i strategije. Kvaliteta poučavanja u nastavi likovne kulture odražava se na kvalitetu učenja kod učenika te na posljedice tog učenja. Učiteljeva sloboda da odabire nastavne metode

koje smatra prikladnim za određenu likovnu aktivnost nameće i svojevrsnu odgovornost te potrebu za „…posjedovanjem kako didaktičko-metodičkih, pedagoško-psiholoških i osobnih kompetencija, tako i kompetencija odnosno znanja i sposobnosti iz specifičnoga (likovnoumjetničkog i likovnopedagoškog) područja.“ (Tomljenović, 2016: 262)

Razvitkom pedagoške znanosti, te mijenjanjem paradigmi koje određuju položaj i ulogu učenika i učitelja u nastavnom procesu mijenjaju se i stavovi koji obuhvaćaju metode i oblike rada, s ciljem svrsishodnosti, koja ovisi o određenom nastavnom predmetu i metodičkog pluralizma. Nastava likovne kulture specifična je utoliko što prožima različite segmente učenja, teorijsko-praktične, interdisciplinarne, dinamične te fleksibilne. Upravo ta činjenica ističe ulogu nastavnih metoda u nastavi likovne kulture. Metode se trebaju na kreativan način prilagoditi pojedinoj nastavnoj situaciji, a ne ograničavati nastavni proces. (Tomljenović, 2016).

Kvalitetan nastavni proces u likovnoj kulturi sastoji se od kombinacije općih i specifičnih (likovnih) nastavnih metoda. Opće nastavne metode su one koje se mogu primijeniti u metodikama svih nastavnih predmeta, dok su specifične (likovne) nastavne metode proizašle iz načina rada koji su specifični za likovno područje. Učinkovito i kreativno prožimanje općih i specifičnih nastavnih metoda u likovnoj kulturi preduvjet je za uspješno izvođenje nastave. Prvu klasifikaciju metoda na opće i specifične u hrvatskoj stručnoj literaturi opisao je Karlavaris (1987). Potrebu podjele metoda objašnjava specifičnošću likovno-pedagoškog procesa, a to su specifičnosti estetsko-likovnog područja, specifičnosti kreativnog stvaranja, složenosti likovnih pojavnosti te subjektivne značajke pojedinih likovnih fenomena (Tomljenović, 2016). Karlavaris (1991) zaključuje da najveći dio u nastavi likovne kulture zauzima upravo stvaralaštvo, koje onda podrazumijeva istraživanje i pronalaženje, novih rješenja te da bi bilo potpuno pogrešno svesti te vrijedne procese na pasivno prenošenje podatka iz stvarnosti.

3.2.1. Opće nastavne metode

Suvremena didaktika definirala je nekoliko općih metoda u nastavi, ali one se pretežito odnose na intelektualnu aktivnost djece, na metode prenošenja i usvajanja

novih znanja. Upravo to je razlog zbog kojega te metode na takav način nisu primjenjive u nastavnom procesu likovne kulture, nego se mijenjaju i prilagođavaju specifičnostima likovnog područja, dobivaju određeno emocionalno obilježje te se kombiniraju nove metodske cjeline. Karlavaris (1991) je iz tog razloga metode koje je razradila didaktika obradio s aspekta suštine nastave likovne kulture.

U opće nastavne metode likovne kulture ubrajaju se: verbalno-tekstualne metode, ilustrativno-demonstrativne metode i eksperimentalno- laboratorijske metode. Verbalno-tekstualne metode oslanjaju se na usmenu i pisanu riječ kao medij prenošenja znanja. Riječju se mogu prenositi i estetske poruke, u funkciji poticanja likovnog doživljaja. U nastavi likovne kulture, se prema tomu, koriste usmeno izlaganje, objašnjenje, poetsko izlaganje, dijalog ili razgovor te korištenje teksta u knjizi (Karlavaris, 1991). Ako učitelj riječima nastoji prenijeti estetske pojave, onda mora riječima prenijeti estetske osjećanje potrebne za doživljavanje umjetničkih djela ili samo likovno stvaranje, takva riječ onda ima estetsku funkciju. U ilustrativno-demonstrativnim metodama koriste se objekti, procesi, likovi, slike te tehnička sredstva u funkciji prijenosa znanja ili estetske poruke. Upotrebljavaju se u svim slučajevima kad se može neposredno promatrati neka pojava ili objekt. Ovom se metodom često koristi upravo u nastavi likovne kulture, jer je likovna umjetnost prvenstveno vizualna te se može prihvatiti i doživjeti promatranjem umjetničkih djela. Nadalje, mnoge se tehničke operacije nogu demonstrirati, primjerice otiskivanje grafike, kolaž, tkanje…(Karlavaris, 1991). U eksperimentalno-laboratorijskim metodama upotrebljavaju se razne aktivnosti, praktična istraživanja djece kao izvorom saznanja i estetskim doživljaja. Svi oblici aktivnosti, bili oni sa ili bez materijala, te sa aparatima i strojevima ili bez njih, ulaze u okvir ove metode. Prednost ove metode leži u tome da se neposredno stvara pa je i sam efekt učenja i razvoja sposobnosti na visokoj razini. Svaka likovna aktivnost ustvari može biti popraćena ovom metodom, ukoliko se ona dobro osmisli i iskoristi. Rad koji ne donosi određene rezultate u nastavi ne može se smatrati metodom (Karlavaris, 1991).

3.2.2. Specifične (likovne) nastavne metode

Uz navedene metode, u likovnoj kulturi konstruiraju se specifične metode koje imaju za cilj razvoj likovne senzibilnosti. Specifične nastavne metode proizlaze iz specifičnosti predmeta likovne kulture, „…a to su specifičnosti estetske komunikacije, specifičnosti kreativnih procesa, složenosti likovnih pojavnosti i funkcija te individualne, subjektivne značajke likovnih fenomena." (Tomljenović, 2016: 262). Kako bi se učenicima ponudila veća mogućnost slobodnog odabira te širi izbor za likovnu aktivnost potrebno je primjenjivati različite likovno-kreativne metode. Ovdje ću navesti dvije podjele likovnih nastavnih metoda, najprije podjelu prema Karlavarisu (1991) te kasnije podjelu prema Grgurinu i Jakubinu (1996).

Karlavaris (1991) razlikuje četiri specifične metode, unutar kojih postoji podjela na još dvije posebne metode. Specifične metode su: metoda likovno-estetske komunikacije (metoda estetskog kultiviranja, metoda umnožavanja i elaboriranja senzibiliteta), metoda istraživanja (metoda transponiranja, metoda posrednih stimulansa), metoda kompleksnosti (metoda preplitanja, metoda naizmjeničnih utjecaja), metoda autonomnih postupaka (metoda i alternativa i varijanti, metoda osvješćivanja likovnog senzibiliteta). (Karlavaris, 1991: 128-130)

Pri uporabi metode likovno-estetske komunikacije naglasak je na estetskoj komunikaciji sa svim njenim specifičnostima. Ta metoda može biti usmjerena kultiviranju osobnosti učenika, a može biti i usmjerena konkretnom umnožavanju senzibiliteta. U okviru ove metode mogu se diferencirati još dvije posebne metode: metoda estetskog kultiviranja, koja estetsku komunikaciju nastoji usmjeriti na zadatak da se u likovnoj kulturi prenesu estetske vrijednosti na učenike sa se ostvari estetski kvalitativno napredovanje učenikove osobnosti (Karlavaris, 1991) i metoda umnožavanja i elaboriranja senzibiliteta, koja ima sličnosti s prethodnom metodom, a teži se tomu da se na konkretnom likovnom području ostvari likovna zrelost. Pritom se misli na osjetljivost za boje i njihove odnose, na fleksibilno povlačenje linija, na osjetljivost ritmičkog smjenjivanja masa na volumenu i slično. U svakom segmentu likovne aktivnosti moguća je razrada etape umnožavanja likovne osjetljivosti, a zatim

i razrada metoda kojima se te etape mogu ostvarivati, imajući na umu da se sve međusobno poveže i elaborira.

Uporabom metode istraživanja naglasak je na kreativnoj aktivnosti učenika na likovnom planu. Ovom se metodom naglašava zakonitost razvoja kreativnosti. Ipak, kreativnost se ne može stimulirati ako se učenicima daju gotova rješenja, uzori, modeli i slično. Upravo zbog poznate kompleksnosti likovnog fenomena, metoda istraživanja se mora metodički uvažavati. Iz ove metode mogu se izdvojiti još dvije posebne: metoda transponiranja - podrazumijeva odvijanje likovnih aktivnosti po nepredvidivom procesu izmjenjivanja postojećeg, primjerice: transponiranje prirode u likovni izraz, crveni pigment u uzbudljivi, sugestivni detalj slike, horizontala u mir. Likovni znak kao simbol postaje transponiran od ljudskog osjećaja prema relaciji stvarnosti, metoda transponiranja potiče i olakšava ove procese. Druga je metoda posrednih stimulansa kojom se naglašava da se likovna kultura nikada ne odvija u direktnom komuniciranju već u indirektnom, alegorijskom. Osjetljive zone ljudske svijesti potiču se isključivo posrednim stimulansima, koji, ako su dobro izabrani, pokreću val nepredvidivih osjetljivosti. Upravo zbog toga se učenicima ne smije reći da određeni zadatak naprave na taj i taj način već ih treba pravim poticajima usmjeriti prema rješenjima, koja se onda traže na osnovi širih inventivnih razgovora, asocijacija, redefiniranjem postojećeg. Cilj ove metode je osigurati komunikacijski proces koji će uspješnije od direktnog navođenja zadatka i načina rješavanja, dovesti do kvalitetnijih rezultata (Karlavaris, 1991).

Metodom kompleksnosti ukazuje se na činjenicu da procesu likovnih aktivnosti nikad ne treba pristupati racionalno i jednosmjerno, fokusirati se samo na jedan likovni problem i jedno njegovo rješenje jer se kreativnim procesima sve ne može predvidjeti i regulirati. U ovu se grupu metoda ubrajaju sljedeće metode: metoda preplitanja i metoda naizmjeničnih utjecaja. Metodom preplitanja ukazuje se na nužnost preplitanja učenikove i nastavnikove aktivnosti, emocionalnih i racionalnih cjelina, praktičnih i teorijskih aktivnosti, opažanja i recepcije u odnosu na stvaralaštvo. Metoda naizmjeničnih utjecaja, proizlazi iz zakonitosti kreativnih procesa i smjenjivanja kvalitativnih i kvantitativnih faktora. Učitelj bi trebao izmjenjivati postupke i poticaje

kako bi podstaknuo upravo onaj kompleks faktora koji u danom trenutku imaju značajnu ulogu u kvalitativnom mijenjanju procesa i završnog rezultata.

Metodom autonomnih postupaka naglašava se individualnost likovnog razvoja te ispravan odabir postupka primjerenog ritmu i specifičnostima razvoja učenika. Zamjerka ove metode je njezina nekoherentnost, jer bi se tom metodom u jednom nastavnom satu trebalo primjenjivati više različitih postupaka, ali uspješnim planiranjem moguće je ostvariti sav potencijal koji ova metoda pruža. U okviru ove metode moguće je opet izdvojiti još dvije: metodu alternativa i varijanti i metodu osvješćivanja likovnog senzibiliteta. Metodom alternativa i varijanti potiče se stvaranje ideja kod svakog učenika na koji će način u određenom likovnom problemu ponuditi svoju alternativu ili varijantu rješenja, Učitelj pritom treba učeniku olakšati taj proces te i sam tražiti nove načine obrade i rješenja likovnih problema u nastavnoj praksi. Metodom osvješćivanja likovnog senzibiliteta, ističe se uloga učitelja koji ima zadatak svaku aktivnost osmisliti s ciljem da kod učenika probudi i razvija doživljajne i svjesno-racionalne komponente, koje će se kasnije, kao stečeno iskustvo, ponovno upotrijebiti uz eventualne varijante. Zaključno, likovna kultura podrazumijeva usvajanje određenih sadržaja, koji ne bi trebali biti zaboravljeni nakon obavljenih aktivnosti, već na osnovi stečene svijesti trebaju biti ponovno aktivirani (Karlavaris, 1991).

Autorice Tomljenović i Novaković (2013) provele su istraživanje o upotrebi nastavnih metoda u likovnoj kulturi, točnije koje metode najčešće upotrebljavaju učitelji razredne nastave u Primorsko-goranskoj županiji. Rezultati istraživanja pokazali su da učitelji najviše upotrebljavaju opće nastavne metode, kao što su metoda razgovora, metoda demonstracije i metoda usmenog izlaganja. Specifičnim (likovnim) nastavnim metodama pridaje se manje pažnje. Autorice su zaključile da učitelji još uvijek nisu dovoljno upoznati sa specifičnim metodama, a razlog leži u nedovoljnom poznavanju ciljeva i svrhe nastave likovne kulture te kreativnih načina primjene nastavnih metoda. Uporaba navedenih metoda predstavlja nezaobilazan dio provođenja kvalitetne nastave likovne kulture. (Tomljenović, Novaković, 2013). Specifične likovne metode se najčešće kombiniraju s općim likovnim metodama te u toj kombinaciji učenicima omogućuju osvješćivanje likovno-estetskih sadržaja, lakše

shvaćanje likovnih problema te njihovo rješavanje, samostalno i kreativno korištenje likovnog pribora i likovnih tehnika, kao i vrednovanje umjetničkih djela (Karlavaris, Berce Golob,1991).

Podjela nastavnih metoda u nastavi likovne kulture prema Grguriću i Jakubinu (1996) obuhvaća sljedeće metode: analitičko promatranje, metodu likovnog scenarija koja se temelji na problemskoj situaciji, metodu razgovora, metodu demonstracije, metodu rada s tekstom, metodu usmenog izlaganja, građenje likovnim elementima, kombiniranje, variranje i razlaganje. (Grgurić, Jakubin, 1996). Navedene metode su prisutnije u nastavnoj praksi u odnosu na likovne metode prema Karlavarisu (1991).

Huzjak (2013) navodi da se metodom analitičkog promatranja podrazumijeva način rada prema promatranju. Učenici imaju zadatak nacrtati motiv koji im je predočen fotografijom ili uživo, pritom unoseći što više detalja u likovni rad. Pri radu na ovoj metodi učenici glasno opisuju ono što vide, učitelj ih potiče pitanjima kako bi nabrojali što više elemenata te što bolje opisali međusobne odnose elemenata (Huzjak, 2013: 90). Stvaralačko izražavanje najbolje će se postići ako je učenicima dopušteno promatrati na njima svojstven način i individualno se izražavati. Bodulić (1982) ističe da se likovnim izražavanjem pri izravnom promatranju usvajaju sve estetske kvalitete promatranog objekta. Kada učenik pažljivo promatra neki objekt tada razvija svoju stvaralačku percepciju te je sposoban likovno izraziti ono što je vidio. Bodulić (1982) pri tom procesu ističe ulogu učitelja koji ima zadaću učenika usmjeriti na promatranje te kod njega potaknuti intelektualne i opažajne aktivnosti. Petrač (2015) navodi da učenička percepcija likovnog djela ovisi o stupnju intelektualnog razvoja na kojem se učenik nalazi. Od iznimne je važnosti da učitelj ne nameće vlastito viđenje neke pojave, već učenike usmjerava na opažanje postavljanjem pitanja. Autorica Belamarić (1986) navodi kako djeca ne crtaju ono što vide već ono što im se na određenom objektu ističe i što su zapamtili. Roca (1979) navodi da dijete promatrani objekt crta prema iskustvu, a ne promatranju, a što je dijete starije, prikaz promatranog objekta na crtežu postaje realniji, jer crtež tada nastaje na osnovi vizualne percepcije, a ne više samo iskustva.

Metodom likovnog scenarija naglašava se problemska situacija. Sam proces metode likovnog scenarija obrnut je od metode analitičkog promatranja, u osvještavanju likovnog procesa pomažu likovni produkti, te: „ …učitelj kreira scenarij u koji je uključena riječ, glazba, pokret i slika“ (Grgurić, Jakubin, 1996: 102).

Sljedeća metoda je metoda razgovora kojom se vodi dijalog između učitelja i učenika ili među učenicima. Osnovni načini kojima se ostvaruje metoda razgovora su pitanja i odgovori. Kao preduvjet za uspješnost ove metode potrebno je uspostaviti prisnost i susretljivost između učitelja i učenika.

Metodom demonstracije pokazuje se sve što se doživljava percepcijom.

Metodom rada na tekstu učenicima se daje tekst kako bi se pisani sadržaj likovno izrazio. Pri analizi teksta stavlja se naglasak na dijelove koji su pogodniji za prikaz pomoću likovnog izraza.

Metodom usmenog izlaganja učenici pripovijedaju, opisuju određene pojave s naglaskom na likovnosti, razlažu likovne strukture te tumače likovne probleme.

Pod metodom građenja likovnim elementima podrazumijevamo slaganje elemenata jednog do drugog u različitim pravcima. Metodom kombiniranja kombiniraju se različiti likovni elementi. Variranjem se jedan te isti likovni element ili motiv prikazuje na različite načine, dok se razlaganjem gotove strukture razlažu i ponovno komponiraju u nove likovne elemente. (Grgurić, Jakubin, 1996).

Ključ za uspješno korištenje likovnih nastavnih metoda u nastavnom procesu je njihovo međusobno povezivanje, čime vizualno-likovni odgoj i obrazovanje postaje dinamičan i kreativan proces.

4. KOMPETENCIJE UČITELJA U NASTAVI LIKOVNE KULTURE

Suvremena škola i očekivanja društva današnjice temelje se na efikasnosti obrazovanja. Efikasnost obrazovanja ovisi o učitelju, njegovim kompetencijama i osobinama. Biti suvremen učitelj u suvremenom obrazovnom sustavu znači posjedovati i objediniti pedagoške i osobne kompetencije te ih uspješno usmjeravati prema realizaciji ciljeva odgoja i obrazovanja (Hercigonja, 2017). Očekivanja od učitelja su velika, svjesnost vlastitih kompetencija i rad za dobrobit svakog učenika, neke su od temeljnih. U suprotnom, bez dovoljne samosvijesti o vlastitim kompetencijama učitelj svoju praksu često promatra, ali i ostvaruje kao rutinu, kao djelovanje po navici, što je daleko od stručno-znanstvenog shvaćanja prakse...“ (Jurčić, 2012).

Riječ kompetencija dolazi iz latinskog jezika (lat. competo, competere), koja u hrvatskom prijevodu ima različita značenja: biti prikladan, biti za što, biti prema čemu. (Žepić, 1991). Hrvatski kvalifikacijski okvir (2009) kompetencije definira kao skup znanja i vještina, te uz to samostalnost i odgovornost. Kompetencije su prikazane kroz znanja te primjenu tih znanja (Hrvatski kvalifikacijski okvir, 2009). Autorice Tomljenović i Novaković (2017: 178) navode da se kompetencije odnose „…na brzo i efikasno prilagođavanje dinamičnim i nepredvidljivim nastavnim situacijama, uključivanje učenika u samostalan i aktivan rad, korištenje novih tehnologija, poticanje cjelovitog razvoja učenikove osobnosti.“ Takav pristup ima za posljedicu mijenjanja uloge učitelja, koji mora biti osposobljen za nove sadržaje, drugačiji pristup edukativnom procesu te prihvaćanje suvremenih pristupa učenju i poučavanju likovne kulture. Kako bi se to ostvarilo učitelji bi trebali konstantno nadopunjavati i produbljivati svoje profesionalno znanje kroz proces cjeloživotnog učenja kao temelja za profesionalni razvoj učitelja. Umjesto mehaničkog prijenosa znanja, u nastavi likovne kulture naglasak se stavlja na složena znanja i sposobnosti. Kompetencije koje bi učitelj likovne kulture trebao posjedovati odnose se na odgovorno kreiranje nastavnog procesa, traženja kreativnih načina izvođenja nastavnog procesa, otvorenost prema novim idejama i znanjima, uporabu novih tehnologija te poticanje cjelovitog

razvoja učenikove sposobnosti (Tomljenović, Novaković, 2017). U cjelini, riječ kompetencija upotrebljava se za opis onoga što pojedinac treba znati i biti sposoban da bi mogao funkcionirati u određenom području rada, društvenom te privatnom životu.

Općenito govoreći, svaka aktivnost i ljudski rad zahtijevaju određenu kompetenciju i nalaze se u recipročnom odnosu. Učiteljska profesija sa sobom nosi složenost i odgovornost, značaj te profesije za razvoj pojedinca i društva ogleda se upravo u osposobljenosti za mobilizaciju, upotrebu i integraciju postojećih kompetencija te u stjecanju i usavršavanju novih pedagoških i didaktičkih kompetencija (Jurčić, 2014). U suvremenoj školi prema Jurčiću (2014) kompetencijski okvir učitelja promatra se na dvije razine. Prvu razinu predstavljaju pedagoške kompetencije, a drugu razinu didaktičke kompetencije učitelja. Lik suvremenog učitelja, odnosno njegov kompetencijski okvir objedinjavaju i strategije odgoja i strategije obrazovanja. Strategije odgoja obuhvaćaju sve metode, načine i postupke aktiviranja učenika s ciljem razvoja njihove socijalizacije i individualizacije, dok strategije obrazovanja obuhvaćaju metode, načine i postupke aktiviranja učenika: u učenju (zakonitosti spoznajnog procesa); u vježbanju (zakonitosti psihomotornog procesa) te u stvaranju (inspiracija i komunikacija) (Bognar, Matijević, 2005). Kompetentnost učitelja očituje se u ishodima učenikove odgojnosti i obrazovanosti, koje je postigao autoritetom, kojega učenici prihvaćaju te pedagoškim taktom, kojim nastoji postići zadovoljstvo učenika nastavom.

4.1. Osobne kompetencije učitelja

Odgojni segment nastavnog procesa zahtjeva osobnu kompetenciju učitelja, jer odgajati učenika znači usmjeravati i regulirati njegov razvoj. Takav proces za svakog učenika zahtjeva drugačiji pristup. Javlja se nužnost uvažavanja individualnih osobina učenika i njihovu pažljivu interpretaciju, što predstavlja temelj za pravodobnu potporu učenikovom razvoju (Oswald i sur., 1989). Temeljni činitelji osobne kompetencije učitelja su: empatičnost, uvažavanje učenika, razumijevanje, fleksibilnost, susretljivost, brižljivost, entuzijazam, profesionalni etos, koji podrazumijeva spremnost na preuzimanje odgovornosti za uspjeh svakog učenika, dobro

raspoloženje, smirenost, strpljenje, pravednost, objektivnost te dosljednost (Jurčić, 2014). Učitelj treba učenike promatrati u različitim nastavnim situacijama, s njima razgovarati i analizirati njihove uočene posebnosti. To predstavlja složenu i zahtjevnu aktivnost učitelja te može doći do toga da se na temelju nedovoljnog broja situacija pojedina ponašanja učenika shvati kao tipična (Jurić, 2012). Zbog toga je nužno da se ispravno odgonetne učenikova sposobnost i razluči koje osobine kod učenika poticati, a koje ispravljati ili mijenjati odgovarajućim pedagoškim postupcima.

Objektivna činjenica je da nije moguće postići istu razinu odgojnosti i obrazovanosti za sve učenike. Tu veliku ulogu ima poučljivost pojedinog učenika te mogućnosti utjecaja na njega, na njegove snažnije promjene i karakteristike, što zajedno čini individualnost svakog pojedinca (Pranjić, 2012). Prema tome slijedi da je učiteljeva uloga uočavanje, sagledavanje te sposobnost iskorištavanja mogućnosti odgoja te učiteljevo maksimalno stavljanje na raspolaganje učeniku.

Pedagoško obrazovanje na fakultetima stavlja naglasak na predavačku funkciju, poučavanje u nastavnom procesu pa se i tu mogu tražiti mogući uzroci slabljenja odgojnog djelovanja u školi. Manja se pažnja posvećuje odgojnim zadacima, dok su materijalni i funkcionalni zadaci prioritet u nastavnom procesu. Posljedica toga je prepuštanje odgojne uloge sve brojnijim i masovnijim čimbenicima, poput masovnih medija, da pozitivno ili negativno utječu na djecu.

U provedenom istraživanju poželjnih osobina nastavnika u osnovnoj školi učenici su istaknuli važnost dobrog poznavanja predmeta kojega učitelj poučava, motiviranost za izvođenje svakog nastavnog sata, poštenje i pravednost prema učenicima, razumijevanje za potrebe i želje učenika, spremnost na kompromis i dogovor te komunikaciju i pozitivan odnos prema učenicima (Dević, 2016).

Brojni pedagozi su osobnosti učitelja pridavali veliki značaj, smatrajući da je upravo ona vrijedno neposredno odgojno sredstvo. Češki pedagog J.A. Komensky smatra učiteljsku dužnost najčasnijom na svijetu, a od učitelja očekuje poštenje, volju za radom te odlučnost, ukratko da posjeduje sve one vrline koje želi razvijati kod učenika. J. Locke od učitelja očekuje da bude trezven i učen čovjek, dobro odgojen i primjerenog ponašanja. E. Linde navodi da učitelj treba biti potpuna ličnost, jer samo takav može drugoga odgajati i izgrađivati.

4.2. Profesionalne kompetencije učitelja

Profesionalne kompetencije učitelja obuhvaćaju razinu općeg znanja učitelja, sposobnost planiranja, sposobnost izvedbe zadatka, sudjelovanje u projektima, samovrjednovanje i vrednovanje te stručno usavršavanje. Opća razina znanja učitelja neophodna je komponenta, kako zbog funkcionalne uloge sadržaja likovne kulture, tako i zbog neophodnosti integralnog djelovanja unutar pedagoških procesa u školi. Učitelj mora poznavati literaturu, glazbu, povijest, pratiti nove tendencije u društvenom razvoju, prihvaćati novine u znanosti i tehnici te znati integrirati složenost likovne kulture u nastavu i život. Onaj učitelj koji želi kod djece razviti kreativnost, mora i sam posjedovati te osobine. Upravo zbog svih navedenih zahtjeva koji se stavljaju pred učitelja jasno je da se obrazovanje učitelja ne može završiti tijekom školovanja, već da traje cijeloga života. Usavršavanje nastavnika likovne kulture uvjetovano je i specifičnostima likovne kulture i potrebom za održavanjem likovno-stvaralačke kondicije. Usavršavanje učitelja predstavlja prije svega individualni napor samog učitelja, koji likovno stvara, prati likovna zbivanja, stručnu literaturu i razmjenjuje misli sa stručnjacima u tom području (Topić, 2016).

Svaki učitelj trebao bi upotrebljavati raznovrsne poticaje i metode te biti sposoban valjano odabrati sadržaje nastave likovne kulture prema okvirnom programu (Grgurić, Jakubin, 1996). Profesionalne kompetencije učitelja predstavljaju sklop znanja, vrijednosti i sposobnosti te određuju koliko učinkovito učitelj može voditi odgojno-obrazovni proces i pomoći učenicima u ostvarivanju ciljeva nastave likovne kulture.

Jačanje i razvijanje profesionalnih kompetencija učitelja vodi k unaprjeđenju kvalitete odgoja i obrazovanja te, na taj način, nužnoj implementaciji humanističkog pristupa u odgoju i obrazovanju.

4.3. Predmetno-stručne kompetencije učitelja

Predmetno-stručne kompetencije učitelja očituju se kroz kompetencije u posredovanju nastavnim sadržajima određenog predmeta, u ovom slučaju likovne kulture. Kako bi se ostvarili odgojno-obrazovni zadaci u nastavi likovne kulture,

učitelji trebaju razviti i konstantno održavati sljedeće dimenzije kompetentnosti: izgradnju predmetnog kurikuluma likovne kulture, kvalitetno organiziranje i vođenje odgojno-obrazovnog procesa u nastavi likovne kulture, oblikovanje poticajnog razrednog ozračja te utvrđivanje učenikovih postignuća, što u likovnom području učiteljima možda predstavlja najveći izazov (Jurčić, 2014).

Učitelj bi u nastavi likovne kulture, kao i u nastavi ostalih predmeta, trebao utvrditi učenikova postignuća. Utvrđivanje učeničkih postignuća u nastavi likovne kulture očituje se u sljedećim dimenzijama koje karakteriziraju kompetentnost pojedinog učitelja: „…razumijevanje školske ocjene (sadržaj pojedine brojčane ocjene, kao učenikovu uspješnost u učenju proizašlu iz pretpostavki za učenje, sposobnosti, motivacija, interes, radne navike, zalaganje, uvjeti učenja i slično); razumijevanje pojma znanja; primjeni pravednog kriterija; kontinuirana provjera; ocjenjivanje javno i zajedno s razredom; objektivno interpretiranje rezultata učenikova postignuća; umanjivanje učenikova straha od školskoga neuspjeha te razvoj ugodnog i ležernijeg ozračja u tijeku ispitivanja i ocjenjivanja (Jurčić 2014: 86). Postupak utvrđivanja postignuća kod svakog učenika predstavlja vrlo važan segment u radu svakog učitelja.

Praćenje, procjenjivanje, vrednovanje i ocjenjivanje dječjeg likovnog uratka također predstavlja važan segment u nastavi likovne kulture za kojega učitelj treba biti kompetentan. Pojmovi praćenja, procjenjivanja i vrednovanja u likovnoj kulturi različito se tumače u znanstvenoj i stručnoj literaturi, no većina autora ipak se slaže da bez obzira na način vrednovanja, bio on opisni ili brojčani, treba vrednovati i ocjenjivati stvaralački proces te pratiti stvaralački potencijal kod učenika percipiranjem vizualno-likovnih elemenata i samom realizacijom likovnog uratka likovno-tehničkim sredstvima u pojedinim likovnim područjima. Pri analizi i vrednovanju dječjeg likovnog uratka potrebno je poznavati razvoj dječjeg crteža počevši od najranijih oblika. Autorica Tomljenović (2014) navodi tri važna elementa za vrednovanje dječjih likovnih uradaka: uspješnost u razumijevanju i realizaciji likovnog problema, uporaba likovne tehnike i kreativnost u realizaciji likovnog zadatka. Učitelj koji je kompetentan za vrednovanje dječjih likovnih uradaka trebao bi također učenike naučiti samovrednovanju, jer će tako učenici naučiti vrednovati svoj napredak. Samoprocjenom svojih radova učenici realno promatraju svoje

kompetencije u području likovne kulture te usmjeravaju svoj rad tako da postignu željene kompetencije. Značajan čimbenik u likovnom razvoju učenika predstavlja uspoređivanje svojih radova s radovima drugih učenika. Zajedničkom analizom, argumentiranjem mišljenja učenici stječu kompetencije za procjenu vlastite vrijednosti te dobivaju dodatnu motivaciju za daljnji rad. Učitelj bi vrednovanje u nastavi likovne kulture trebao usmjeriti na individualni razvoj, promjene kroz koje dijete prolazi i razvija se u likovnom stvaranju (Kirchner i Peez, 2009). Tanay (1989) navodi da prilikom ocjenjivanja učeničkih likovnih radova treba uzeti u obzir da je likovna kultura specifično područje odgoja i obrazovanja, gdje se učenički likovni izraz temelji na individualnom kreativnom mišljenju i rasuđivanju te zbog toga likovni uratci predstavljaju mjerilo psihofizičkog razvitka djeteta s obzirom na posljedice pedagoških utjecaja.

Sve navedeno vodi zaključku da je učitelj osoba koja će stečeno stručno pedagoško znanje, vještine i sposobnosti upotrijebiti kao moćan alat za ispunjavanje ciljeva odgojno-obrazovnog djelovanja, ali koji će i osobnim kompetencijama i karakteristikama biti pozitivan model za identifikaciju svojim učenicima (Jukić, 2013, 543). To potvrđuju i autorice Tomljenović i Novaković (2013), ističući da stečena stručnost učitelja ne predstavlja garanciju za kvalitetno izvođenje nastave likovne kulture te da je za uspješnost nastave likovne kulture potrebno voditi računa i o učeničkim razvojnim stupnjevima te njihovim individualnim karakteristikama, u općem i likovnom smislu.

4.3.1. Razvoj predmetno-stručnih kompetencija na učiteljskom studiju

Prema programu učiteljskog studija, predviđeno je da studenti kroz teoriju i praksu dobivaju sve informacije i upute kako uspješno izvesti nastavni sat. Teorijski dio pripreme za izvedbu sastoji se od upoznavanja s likovnim jezikom, teorijom umjetnosti, različitim likovnim tehnikama te samom metodikom nastave likovne kulture. Činjenica je da teorijska znanja bez neposrednog iskustva u praksi nisu dovoljna za kvalitetnu praktičnu izvedbu sata. Autorica Županić-Benić (2017) istraživala je zadovoljstvo studenata nastavom metodike likovne kulture te navodi zaključak da njihovo zadovoljstvo ovisi o sljedećim aspektima nastave: nastavno

posredovanje, metodičko posredovanje, praćenje i ocjenjivanje rada studenata, karakteristike organizacije nastavnog predmeta, dostupnost nastavnih materijala i sredstava te razina kompetentnosti za djelovanje, koju su studenti stekli kroz nastavni predmet i studij. Nastavno posredovanje odnosi se na nastavnikovo efektivno prenošenje teorijskih znanja i praktičnih iskustava, koristeći se pritom odgovarajućim nastavnim metodama, što od učitelja zahtjeva adekvatnu razinu nastavnih umijeća. Metodičko posredovanje odnosi se na sposobnost nastavnika da studente pripremi za metodičko djelovanje kroz metodičke vježbe koje trebaju biti utemeljene na suradničkom odnosu između nastavnika i učenika (Županić-Benić, 2017).

Vrlo važan čimbenik kvalitete nastave metodike likovne kulture na studiju jest određivanje broja studenata na nastavi. Predavanja su većinom organizirana za sve studente na godini, veći broj studenata na nastavi podrazumijeva i slabiju kvalitetu u odnosu na rad u manjim skupinama, kao što je situacija na vježbama. Manji broj studenata u skupini omogućuje i nastavnicima i studentima da surađuju i svoj odnos temelje na komunikaciji, interakciji te većem angažmanu studenata na nastavi. Nastavnik je ključan faktor koji može djelovati na motivaciju studenata i na njihovo zadovoljstvo predavanjima.

Unatoč tome što studenti imaju nastavnu praksu te samostalno izvode nastavu u sklopu metodičkih vježbi iz likovne kulture, između znanja koje se stječe na studiju i znanja koja su potrebna u radu s učenicima u učionici postoji veliki raskorak. Razlog tome su nepredvidive situacije na koje učitelji nailaze u praksi u kojima je potrebno ovladati različitim strategijama, improvizirati te biti inventivan i kreativan. (Županić-Benić, 2018).

Refleksija i refleksivno razmišljanje smatra se jedinim od značajnih obilježja profesionalne kompetencije budućih učitelja. Na studiju se ta kompetencija nastoji postići promatranjem nastave tijekom školske prakse u osnovnoj školi te osobnom izvedbom nastavne jedinice. Refleksivnim promatranjem te uključivanjem kritičkog promišljanja o vlastitoj ili tuđoj izvedbi dolazi do napretka u osobnom i profesionalnom razvoju budućih učitelja. Analiza samog nastavnog sata, uočavanje obrazaca ponašanja, povezivanje s teorijom obogaćuje dosadašnje znanje budućih učitelja i stvara temelje za nova učenja. Vođenje dnevnika o svakom izvedenom satu daje uvid u dobre i one manje dobre strane nastavnog sata, dok pisanje samorefleksije

pomaže sagledati svoje misli o vlastitom djelovanju. Dnevnik se vodi prema uputama koje studenti dobivaju od svojih nastavnika, kako bi što bolje dokumentirali svoja mišljenja i stavove te kako bi se kritički osvrnuli na konkretne situacije koje se odvijaju u razredu. Naravno, preduvjet za uspješno vođenje dnevnika i pisanje samorefleksije na održan sat je kvalitetno poznavanje teorijskog dijela likovne kulture te same metodike. Poticanje studenata na refleksiju i samorefleksiju podiže kvalitetu studijskog obrazovanja, jer im pomaže da bolje upoznaju nastavnu praksu, ali i da kritički sagledaju svoj rad te osvijeste moguće propuste i pogreške te tako omogućuju vlastiti profesionalni razvoj. Budući učitelji bi takav pristup učenju na studiju, temeljen na komunikaciji i kooperaciji, trebali u budućem radu povezati s učenicima, kolegama i roditeljima (Županić-Benić, 2018).

Nedovoljno razvijena znanja tijekom studijskog obrazovanja mogu kod budućih učitelja rezultirati niskom razinom uvjerenja o vlastitoj učinkovitosti, što vodi k nedostatku samopouzdanja i motivacije za izvođenje nastave likovne kulture (Garvis, 2009). Osjećaj kompetentnosti kojeg ima budući učitelj, bio on zadovoljavajući ili ne, glavni je prediktor uspješnosti nastavnog procesa u likovnoj kulturi. Predavanja na studiju bi se trebala kombinirati s praktičnim radionicama na kojima će se prezentirati suvremeni pristupi u poučavanju likovne kulture, demonstrirati primjeri dobre prakse te nuditi rješenja koji su konkretna i primjenjiva u nastavnoj situaciji (Tomljenović, Novaković, 2017).

Na učiteljskim fakultetima općenito je predviđen premali broj nastavnih sati usmjeren k praktičnom osposobljavanju studenata. Također je i broj školskih sati koje studenti pohađaju tijekom školske prakse nedovoljan za stjecanje iskustva u realnim školskim uvjetima. Veći broj organiziranih sati rezultirao bi stjecanjem boljeg osobnog iskustva kod studenata, odnosno njihovog osobnog uvjerenja u sposobnost za poučavanje likovne kulture te veću kreativnost u primjeni različitih likovnih materijala i tehnika (Herzog, Bačlija Sušić, Županić Benić, 2018).

U razdoblju trajanja studija važno je studente motivirati za likovno, odnosno umjetničko izražavanje na način da to na njih djeluje poticajno, upoznati ih sa svim likovnim područjima te likovnim tehnikama kako bi ih što bolje i kvalitetnije mogli implementirati u profesionalnoj praksi (Herzog, Bačlija Sušić, Županić Benić, 2018).

5. ULOGA UČITELJA U NASTAVI LIKOVNE KULTURE

Dvije su bitne pretpostavke za uspješan rad učitelja u nastavi likovne kulture: prva, da učitelj osjeti svako dijete, da ga motivira za aktivan rad i stvaralaštvo, uz maksimalno poštovanje učenikove osobnosti i individualnosti, i druga, da tako pokrenut proces pedagoški i likovno-stručno procijeni, što znači da ima razvijene likovno-estetske kriterije (Karlavaris, 1991).

Nastavno područje likovne kulture je specifično utoliko što traži posebno motiviranog i kreativnog učitelja. Zahtjev za kreativnošću učitelja proizlazi iz same prirode likovne kulture. Da bi pojedinac razvio kreativnost kod druge osobe, nužna pretpostavka je da je i sam kreativan. U nastavi likovne kulture javlja se specifičan odnos prema dječjoj aktivnosti, koja se vodi pretpostavkom što veće angažiranosti djeteta u izboru zadataka koji se žele ostvariti, u samom radno-stvaralačkom procesu te u procjenjivanju rezultata. Taj način rada od učitelja zahtjeva posebnu sposobnost savladavanja sadržaja, ali na način da ih djeca savladavaju uz uvjerenje da je to njihova potreba i želja, a ne da isključivo izvršavaju zadatak koji im je učitelj zadao. Upravo takav neautoritativan odnos između učitelja i učenika zahtijeva izuzetnu osobnost učitelja (Karlavaris, 1991).

Grgurić i Jakubin (1996: 107) sumiraju ulogu učitelja u nastavi likovne kulture jednom jednostavnom rečenicom: „Učitelj treba poticati.“ Također navode da je na učitelju da poznaje raznovrsne metode i poticaje te da bude sposoban za valjano odabiranje sadržaja likovne kulture iz okvirnog programa. Nužna pretpostavka za kvalitetnu nastavu likovne kulture je likovna obrazovanost učitelja. On mora tolerirati i ispravno vrednovati djetetov individualni likovni izraz.

Od učitelja se očekuje promišljanje o vlastitom radu (refleksivna komponenta, vlastito samopraćenje i preispitivanje), da traži nove načine rada i ideje kako bi učenik što više napredovao te da bude u skladu s vremenom u kojem živimo (Hercigonja, 2017).

Kako bi učitelj mogao stvoriti ugodno i poticajno razredno ozračje mora biti „…kompetentan i poduzetan voditelj i organizator“ (Hercigonja, 2017:9). Učitelj svojim učenicima treba pružiti potporu u učenju i postignuću, posebno se koncentrirajući na cjelokupan razvoj učenika. Upoznavanjem učeničkih posebnosti,

jača se međusobno povjerenje i odnosi između učitelja i učenika. Ta je spoznaja važna u situacijama učenikova neodgovornog ponašanja, jer u velikom broju slučajeva takvo učeničko ponašanje biva izazvano nastavnikovim (ne)kompetencijama i (ne)atraktivnom nastavom. Jurčić (2012) ističe važnost atraktivnosti nastave kao značajnog odgovora na razrednu nedisciplinu.

Od učitelja se traži da bude predan svome poslu, zajedno s učenicima uči, istražuje i raduje se novim otkrićima. Kada se govori o nastavi likovne kulture, kvalitetan učitelj prije svega treba biti kvalitetan motivator. Svojim kompetencijama i stečenim znanjem on budi ljubav prema likovnoj umjetnosti te stvara pozitivna mišljenja i stavove kod učenika. Treba imati na umu da na osobnost učenika djeluju i izvanškolski odgojni utjecaji, škola se ne može smatrati jedinim činiteljem socijalizacije, ali usprkos tome ona ipak vrši snažan socijalni utjecaj na učenika, naročito posredstvom učitelja. Neovisno o metodi koju učitelj koristi, ako on prema radu i učenicima pristupa ravnodušno i nezainteresirano, odgojni i obrazovni rezultati će izostati (Đorđević, Đorđević, 1988). Osobine koje dijele uspješnog od neuspješnog učitelja su: istinska naklonost prema učenicima, iskrenost, ljubaznost, časnost, postojanost, takt, kulturno ponašanje, učitelj također treba biti prijatelj, čovjek od povjerenja za razrednu zajednicu. Glasser (1994) naglašava važnost učitelja u stvaranju najboljih uvjeta za rad kroz razgovor s učenicima, uvažavanje njihovih prijedloga te poboljšavanje radne sredine.

Učitelj koji vjeruje u sposobnost svojih učenika uspjet će razviti kod učenika pozitivnu sliku o sebi i pozitivan stav prema učenju. Autori Lumpkin, Claxton, i Wilson (2014:60) navode kako su učitelji „iskusni i ugledni uzori, koji su inovativni, organizirani, suradnički, pouzdani i sigurni provoditelji obrazovanja“. Učitelj bi kao uzor svojim učenicima trebao predlagati promjene i ideje te pokazivati želju za napretkom, jer učitelj odgaja upravo svojim primjerom.

6. METODA

6.1. Cilj i svrha istraživanja

Cilj istraživanja je kod studenata završne godine učiteljskog studija osvijestiti postignutu razinu profesionalnih i stručnih (likovnih) kompetencija koje su stekli tijekom fakultetskog obrazovanja te otkriti područja u kojima se studenti osjećaju više i manje kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture.

Svrha istraživanja je stjecanje uvida u stečene kompetencije studenata tijekom studijskog obrazovanja te na temelju dobivenih spoznaja donošenje prijedloga za unapređenje postojećih modela obrazovanja učitelja u području nastave likovne kulture.

6.2. Hipoteze istraživanja

S obzirom na postavljene ciljeve, oblikovane su sljedeće hipoteze:

H1: Studenti su zadovoljni ukupnošću i sadržajima likovnih predmeta na studiju.

H2: Studenti se procjenjuju kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture.

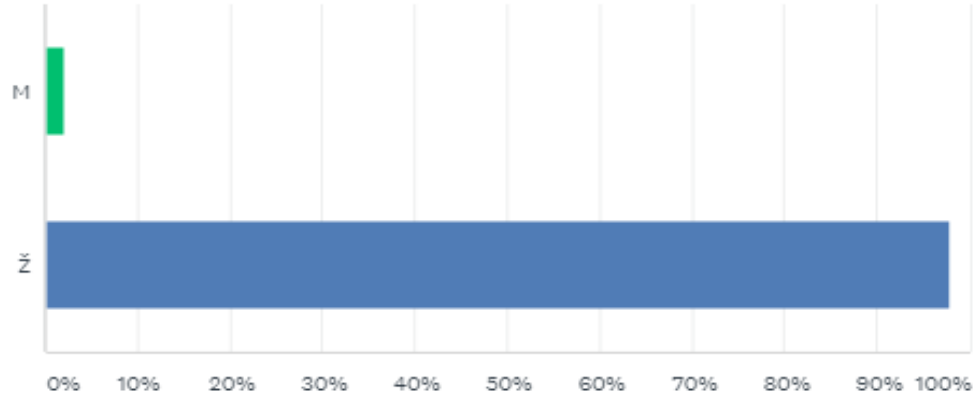
H3: Studenti posjedovanje likovnih kompetencija smatraju važnim.

Opća hipoteza: Tijekom studijskog obrazovanja studenti su stekli potrebne likovne kompetencije za poučavanje likovne kulture u razrednoj nastavi.

6.3. Uzorak

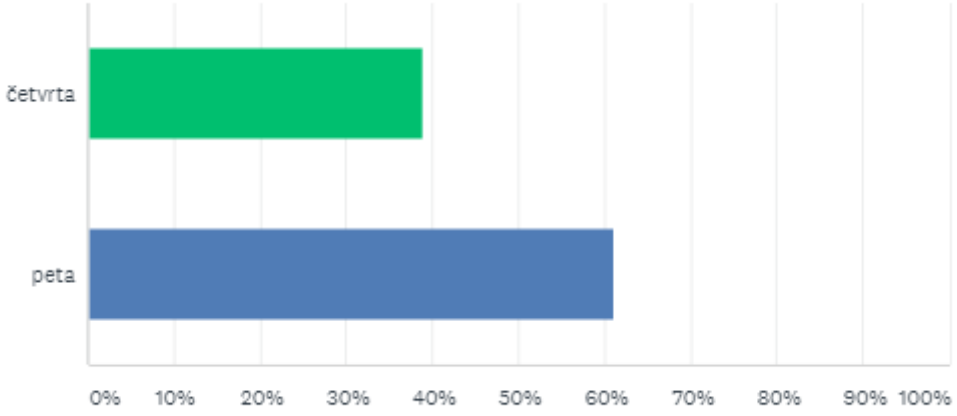
U empirijskom istraživanju sudjelovalo je ukupno 100 sudionika, od toga 98 (98%) žena i 2 (2%) muškarca (Grafikon 1.).

Grafikon 1. **Prikaz spola ispitanika**

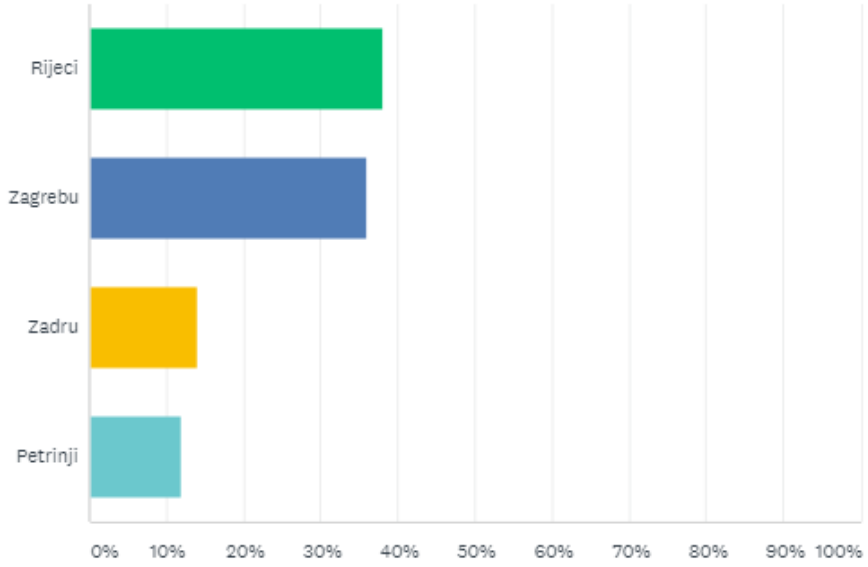
Riječ je o namjernom uzorku, jer su uključeni studenti četvrte i pete godine Integriranog učiteljskog studija koji su odslušali i položili ispit iz nastavnog predmeta Metodika likovne kulture. Sudjelovalo je 39 studenata (39%) četvrte godine te 61 student (61%) pete godine (Grafikon 2.).

Grafikon 2. **Prikaz studijske godina ispitanika**

Istraživanjem su obuhvaćeni učiteljski fakulteti u Rijeci, Zagrebu, Zadru i Petrinji. Od ukupnog broja ispitanika najviše ih je s Učiteljskog fakulteta u Rijeci, njih 38 (38%), slijede studenti Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, 36 (36%) studenata, zatim studenti Učiteljskog fakulteta u Zadru, njih 14 (14%) te studenti Učiteljskog fakulteta u Petrinji, 12 (12%) studenata (Grafikon 3.).

Grafikon 3. **Prikaz Učiteljskog fakulteta kojega ispitanici pohađaju**

6.4. Mjerni instrument

Za potrebe ovog istraživanja primijenjen je on-line anketni upitnik na platformi SurveyMonkey. Studenti su rješavali anketni upitnik *Samoprocjena kompetentnosti za izvođenje nastave likovne kulture studenata završne godine Učiteljskog studija*. Studentima je preko mail adrese poslano kratko predstavljanje, cilj i svrha istraživanja uz napomenu da je istraživanje za potrebe pisanja diplomskog rada, nadalje upute za rješavanje anketnog upitnika te web-adresa za pristupanje ispunjavanju.

Upitnik je sastavljen od kratkog uvoda gdje je opisan cilj i svrha istraživanja, nakon toga slijedi 25 čestica sa skalom procjene Likertovog tipa od 1 do 5, gdje studenti označavaju samo jedan broj u svakoj čestici koji je u skladu s njihovim stavom. Čestice su podijeljene u tri grupe na način da se prva grupa čestica (njih 4) odnosi na zadovoljstvo likovnim sadržajima ponuđenim tijekom studija, studenti su za svaku tvrdnju odabrali jedan broj, a značenje pojedinog broja je: 1 - u potpunosti se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se slažem, niti se ne slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem. Druga grupa čestica (njih 17) odnosi se na procjenu vlastitog posjedovanja kompetencija za izvođenje nastave likovne kulture, studenti su označili broj koji se odnosi na njihovu razinu kompetencija, a značenje brojeva je sljedeće: 1 - ne posjedujem, 2 – posjedujem u maloj mjeri, 3 – djelomice

posjedujem, 4 – posjedujem u većoj mjeri, 5 – u potpunosti posjedujem. Treća grupa čestica (njih 4) sadrži stavove oblikovane tijekom i nakon stručne prakse odnosno prisustvovanja oglednim predavanjima na nastavi likovne kulture u osnovnoj školi, a studenti su svoje stavove označili jednim od brojeva koji označavaju sljedeće tvrdnje: 1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se slažem, niti se ne slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem.

Nakon skala procjene slijede informacije o prosječnoj ocjeni studenata iz likovnih predmeta na studiju, o općenitoj procjeni kompetentnosti za izvođenje nastave likovne kulture. Ispitanik koji je na ovo pitanje odgovorio „NE“, to jest da se ne smatra kompetentnim za izvođenje nastave likovne kulture, naveo je svoje razloge zbog čega je to tako, zatim je slijedilo pitanje o likovnim područjima u kojima bi studenti željeni steći dodatna znanja i sposobnosti. Studenti su odgovarali na pitanje bave li se i izvan studija nekom likovnom aktivnošću; u slučaju potvrdnog odgovora od njih se tražilo da navedu koja je to aktivnost. Završni dio upitnika sadrži informacije o spolu, godini studija te o mjestu pohađanja učiteljskog fakulteta. Anketni upitnik sastavila sam uz pomoć mentorice doc. dr. sc. Zlate Tomljenović.

6.5. Postupak

Istraživanje je provedeno mrežnim putem, u ožujku i travnju 2019. godine. Studentima četvrte i pete godine Učiteljskih fakulteta u Rijeci, Zadru, Zagrebu i Petrinji poslana je e-poruka s anketnim upitnikom u kojoj je također naglašeno da će rezultati istraživanja služiti za potrebe izrade diplomskoga rada te se neće koristiti u druge svrhe. Ispitanici su upoznati s anonimnosti i povjerljivosti upitnika. Ispitanici su samovoljno odlučivali žele li sudjelovati u rješavanju anketnog upitnika. Studenti četvrte i pete godine koji su sudjelovali u istraživanju bili su upoznati sa sadržajem predmeta i imali iskustvo vođenja nastavnog sata likovne kulture.

6.6. Rezultati i diskusija

Podaci su obrađeni u statističkom programu IBM SPSS Statistics 21. Za obradu podataka koristila sam se metodom deskriptivne statistike. Ovom metodom koristila sam se za utvrđivanje zastupljenosti odgovora na postojeće čestice. Na taj sam način očitala rezultate svake čestice. U nastavku teksta riječ studenti upotrebljavat će se za studente i studentice.

Tablica 1. Prikaz rezultata deskriptivne statistike stavova studenata o zadovoljstvu likovnim sadržajima ponuđenim tijekom studija.

1. Na studiju ima dovoljno likovnih predmeta, odnosno sati predviđenih za likovnoumjetničko i likovnopedagoško područje.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,82	1,123
2. Zadovoljan/na sam sadržajima ponuđenima kroz programe likovnih predmeta na studiju.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,41	1,215
3. Na studiju sam stekao/la kompetencije za izvođenje nastave likovne kulture u razrednoj nastavi.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,50	1,251
4. Količina i kvaliteta znanja i sposobnosti stečenih na likovnim predmetima dovoljna je za budući rad u nastavi likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,41	1,198

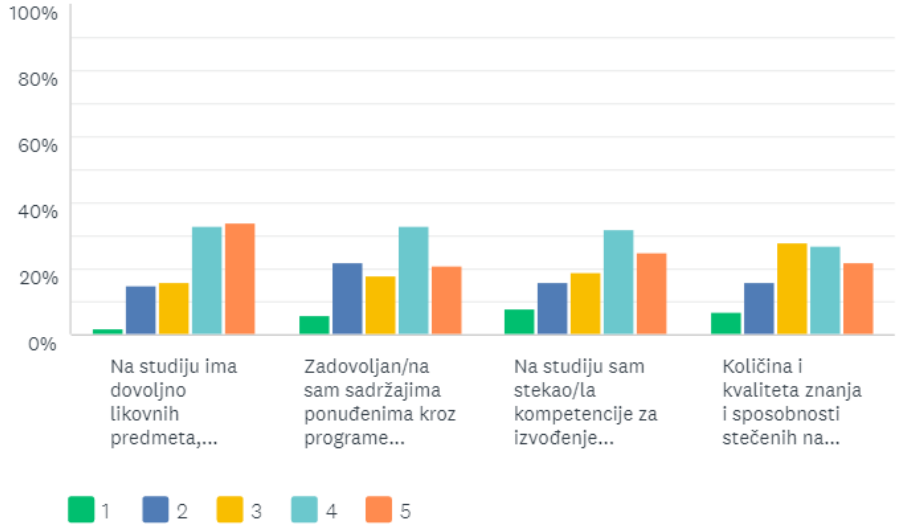
Rezultati vidljivi u Tablici 1 pokazuju iskazane stavove studenata o zadovoljstvu likovnim sadržajima ponuđenim tijekom studija. Percepcija stavova studenata se mjerila na skali od 1 do 5 (1 - u potpunosti se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se slažem, niti se ne slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem). Aritmetička sredina navedenih varijabli kreće se od 3,82 do 3,50.

Studenti četvrte i pete godine Učiteljskih studija, Učiteljskih fakulteta u Rijeci, Zadru, Zagrebu i Petrinji, uglavnom smatraju kako na studiju ima dovoljno likovnih predmeta, odnosno sati predviđenih za likovnoumjetničko i likovnopedagoško područje. Naime, 33% ispitanika se uglavnom slaže da ima dovoljno likovnih predmeta na studiju, dok se 34% ispitanika se u potpunosti slaže da ima dovoljno likovnih predmeta na studiju. Ispitanici također smatraju da su zadovoljni sadržajima ponuđenima kroz programe likovnih predmeta na studiju (4 – uglavnom se slažem - 33%, 5 - u potpunosti se slažem - 21%). Ukupno 6% studenata izjavilo je da se u potpunosti ne slaže s tvrdnjom da je na studiju dovoljno likovnih predmeta. Nadalje, studenti smatraju da su stekli potrebne kompetencije za izvođenje nastave likovne kulture u razrednoj nastavi. (najviše odgovora se koncentriralo oko broja 4 na skali - 32%), odnosno uglavnom se slažu s navedenom tvrdnjom da su stekli potrebne kompetencije za izvođenje nastave likovne kulture. Međutim, 8% studenata navelo je da se u potpunosti ne slaže s tvrdnjom da su na studiju stekli potrebne kompetencije za rad.To svakako nije zanemariv broj te bi stoga bilo dobro istražiti razlog njihova nezadovoljstva stečenim kompetencijama. Promatrajući odgovor koji su studenti dali na tvrdnju da je količina i kvaliteta znanja i sposobnosti stečena na likovnim predmetima dovoljna budući rad u nastavi likovne kulture, vidljivo je da su odgovori gotovo podjednako koncentrirani oko broja 3 (niti se slažem, niti se ne slažem) te broja 4 (uglavnom se slažem). Razlika od jednog do drugog broja na skali je 1% , oko četvrtine ispitanika (28%) je odgovorilo da se niti slaže, niti ne slaže, dok je 27% ispitanika odgovorilo da se uglavnom slaže.

Na temelju ovih rezultata možemo zaključiti kako su studenti uglavnom zadovoljni likovnim predmetima te stečenim kompetencijama za izvođenje nastave likovne kulture.. Stoga se može zaključiti da je hipoteza H1: „Studenti su zadovoljni

ukupnošću i sadržajima likovnih predmeta na studiju.“ potvrđena jer je velika većina studenata navela da su zadovoljni brojem likovnih predmeta i sadržajima koji su ponuđeni kroz te predmete (Grafikon 4).

Grafikon 4. **Prikaz raspodjele odgovora za prvu skupinu pitanja**

Nadalje, slijedi prikaz Tablice 2 koja prikazuje rezultate deskriptive statistike dobivene iskazanom samoprocjenom posjedovanja kompetencija za izvođenje nastave likovne kulture kod studenata.

Tablica 2. Prikaz rezultata deskriptivne statistike samoprocjene posjedovanja kompetencija za izvođenje nastave likovne kulture kod studenata.

5. Znanje i praktične vještine u baratanju likovnim tehnikama i materijalima.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,49	0,916
6. Sposobnost koreliranja nastavnih sadržaja likovne kulture sa sadržajima ostalih predmeta/područja.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	4,03	0,915
7. Ispravno interpretiranje pojmova likovnog jezika i njihovo prepoznavanje na likovnim djelima.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,47	1,068
8. Sposobnost analize dječjih likovnih uradaka.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,25	1,258
9. Sposobnost vrednovanja i ocjenjivanja dječjih likovnih uradaka.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,08	1,178
10. Sposobnost primjene suvremenih nastavnih strategija i metoda u nastavi likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD

100	1	5	3,58	1,037
11. Sposobnost samostalnog programiranja nastavnih sadržaja likovne kulture u razrednoj nastavi.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,44	1,057
12. Metodičko-didaktička znanja i sposobnosti vezane uz predmet likovna kultura.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,62	1,071
13. Sposobnost organiziranja i izvođenja problemski usmjerene nastave likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,18	1,086
14. Sposobnost određivanja svrhe, zadataka i ciljeva u poučavanju nastavnih sadržaja likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,45	1,019
15. Sposobnost prepoznavanja i rada s likovno nadarenim učenicima i onima s poteškoćama u razvoju.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	2,75	1,167
16. Znanje i sposobnosti oblikovanja poticajnog i kreativnog ozračja u nastavi likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,86	0,943

17. Sposobnost poticanja kritičkog i kreativnog mišljenja i izražavanja učenika u nastavi likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,57	1,047
18. Sposobnost odabira likovnoumjetničkih djela kao sredstva za rad u nastavi likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,62	1,062
19. Sposobnost osmišljavanja kvalitetnog interaktivnog razgovora s učenicima koji će im pomoći u razmišljanju, shvaćanju i ostvarivanju ciljeva vezanih za određenu nastavnu temu.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,94	0,962
20. Sposobnost procjene ishoda učenja u nastavi likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,55	1,029
21. Sposobnost objektivnog procjenjivanja sebe i drugih u izvođenju nastave likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	3,77	0,962

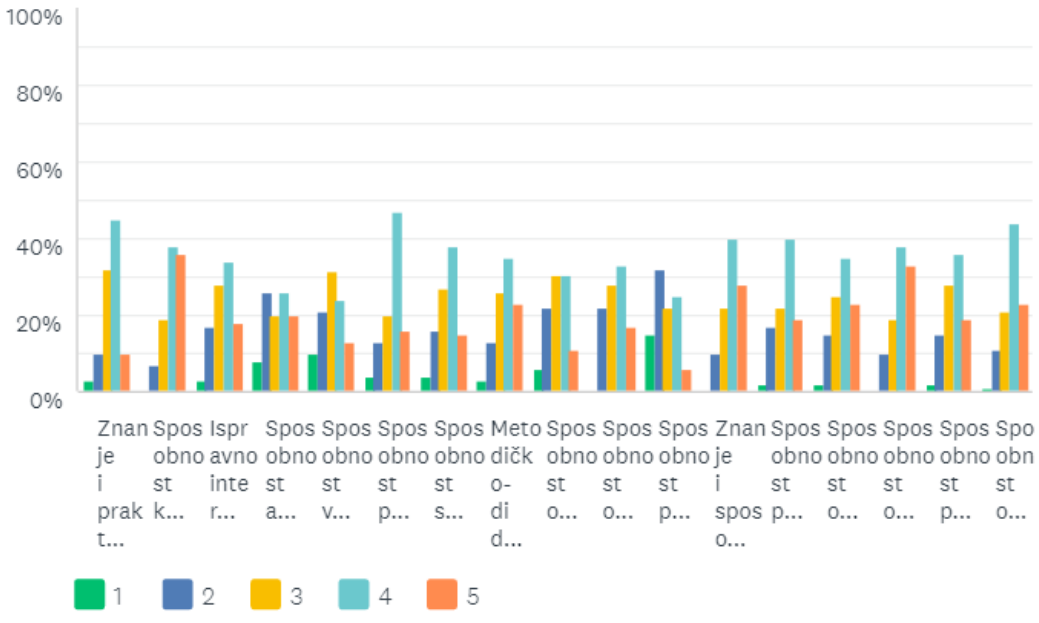
Tvrdnje ove skale prikazuju samoprocjenu studenata o posjedovanju određenih kompetencija za rad u nastavi likovne kulture. Percepcija posjedovanja kompetencija se mjerila na skali od 1 do 5 (1 - ne posjedujem, 2 – posjedujem u maloj mjeri, 3 – djelomice posjedujem, 4 – posjedujem u većoj mjeri, 5 – u potpunosti posjedujem). Što se tiče posjedovanja pojedinih kompetencija, aritmetička sredina navedenih varijabli kreće se od 2,75 do 4,03.

Skoro polovica studenata navodi da su na studiju stekli znanje i praktične vještine u baratanju likovnim tehnikama i materijalima. Točnije, njih 45% je izjavilo da u većoj mjeri posjeduje znanje i praktične vještine u baratanju likovnim tehnikama i materijalima, dok je 3% navelo da ne posjeduju znanje i praktične vještine u baratanju likovnim tehnikama i materijalima. Studenti se najviše procjenjuju kompetentnima za koreliranje nastavnih sadržaja likovne kulture sa sadržajima ostalih predmeta/područja: 38% studenata navelo je da u većoj mjeri posjeduje sposobnost koreliranja, dok je njih 36% izjavilo da u potpunosti posjeduje sposobnost koreliranja nastavnih sadržaja likovne kulture sa sadržajima ostalih predmeta/područja. Niti jedan student nije naveo da ne posjeduje sposobnost koreliranja. Nadalje, više od polovice studenata se procjenjuje kompetentnima i za ispravno interpretiranje pojmova likovnog jezika i njihovo prepoznavanje na likovnim djelima. Najviše studenata, njih 34% odgovorilo je da u većoj mjeri posjeduje kompetenciju interpretiranja pojmova likovnog jezika i njihovog prepoznavanja na likovnim djelima, dok je 18% studenata izjavilo da u potpunosti posjeduje kompetenciju interpretiranja pojmova likovnog jezika i njihovog prepoznavanja na likovnim djelima. S druge strane, studenti su na tvrdnju o kompetentnosti za analizu dječjih likovnih uradaka, podjednako raspodijeljeni oko odgovora „posjedujem u maloj mjeri“ (26% studenata) i „posjedujem u većoj mjeri“ (26% studenata). Za odgovor 3 – „djelomice posjedujem“ opredijelilo se najviše studenata (32%). Za sljedeću tvrdnju o sposobnosti vrednovanja i ocjenjivanja dječjih likovnih uradaka najviše studenata (31%) se izjasnilo da djelomice posjeduje tu sposobnost. Raspon odgovora se kreće od 1 – „ne posjedujem“ do 5 - „u potpunosti posjedujem“. 10% ispitanika je odgovorilo da ne posjeduje sposobnost vrednovanja i ocjenjivanja dječjih likovnih uradaka, što nije zanemariv rezultat. Vrednovanje i ocjenjivanje u području predmeta likovne kulture razlikuje se od ostalih nastavnih predmeta. U likovnoj kulturi nema točnih ili netočnih odgovora, odnosno pravih ili krivih rješenja likovnih problema. Utoliko je i teško pojedinog učenika realno i pravedno ocijeniti za njegova postignuća. Većina autora naglašava da se način vrednovanja u likovnoj kulturi, bio on opisni ili brojčani, ne temelji samo na likovnom produktu, već na vrednovanju i ocjenjivanju cijelog likovnog procesa. Segmentu vrednovanja i ocjenjivanja likovnih uradaka nije posvećeno dovoljno pažnje tijekom studija te to budući učitelji vide kao prepreku za kvalitetno izvođenje nastave

likovne kulture. Nadalje, većina studenata odgovorila je da u većoj mjeri posjeduje sposobnost primjene suvremenih nastavnih strategija i metoda u nastavi likovne kulture, njih 47%. Za posjedovanje sposobnosti samostalnog programiranja nastavnih sadržaja likovne kulture u razrednoj nastavi u većoj mjeri odlučilo se 38% studenata. Međutim, 4% studenata navodi da ne posjeduje sposobnost samostalnog programiranja nastavnih sadržaja likovne kulture. Za sljedeću tvrdnju o posjedovanju metodičko-didaktičkih znanja i sposobnosti odgovori su koncentrirani pri gornjim vrijednostima skale. 26% studenata navodi da te kompetencije posjeduje djelomice, 35% studenata da ih posjeduje u većoj mjeri, dok 23% studenata izjavljuje da u potpunosti posjeduje navedenu kompetenciju. Studenti se općenito procjenjuju djelomice kompetentnima za organiziranje i izvođenje problemski usmjerene nastave likovne kulture. Jednak je broj studenata odgovorio da djelomice posjeduje (30%), odnosno da u većoj mjeri posjeduje (30%) sposobnost organiziranja i izvođenja problemski usmjerene nastave likovne kulture. Većina studenata smatra da posjeduje sposobnost određivanja svrhe, zadataka i ciljeva u poučavanju nastavnih sadržaja likovne kulture. Najveći broj studenata, njih 33% procijenio je da tu sposobnost posjeduje u većoj mjeri, a nitko od studenata nije se izjasnio da tu sposobnost ne posjeduje. Za sljedeću tvrdnju, sposobnost prepoznavanja i rada s likovno nadarenim učenicima i onima s poteškoćama u razvoju, učenici se procjenjuju najmanje kompetentnima. Gotovo polovica studenata uviđa manjak u posjedovanju te kompetencije. Čak 15% studenata smatra da ne posjeduje navedenu sposobnost, dok je njih 32% izjavilo da u maloj mjeri posjeduje sposobnost prepoznavanja i rada s likovno nadarenim učenicima i onima s poteškoćama u razvoju. Više od polovice studenata se za sljedeću tvrdnju, o posjedovanju znanja i sposobnosti oblikovanja poticajnog i kreativnog ozračja u nastavi likovne kulture, procijenilo dovoljno kompetentnima. Čak, 40% studenata izjasnilo se da u većoj mjeri posjeduje znanja i sposobnosti oblikovanja poticajnog i kreativnog ozračja u nastavi likovne kulture, dok se 28% studenata izjasnilo da u potpunosti posjeduje navedenu kompetenciju. Nitko od studenata nije procijenio da ne posjeduje znanja i sposobnosti oblikovanja poticajnog i kreativnog ozračja u nastavi likovne kulture. Nadalje, za tvrdnju o sposobnosti poticanja kritičkog i kreativnog mišljenja i izražavanja učenika u nastavi likovne kulture više od polovice studenta se također procjenjuje kompetentnima.

Najviše studenata, njih 40% navodi da u većoj mjeri posjeduje sposobnost poticanja kritičkog i kreativnog mišljenja i izražavanja učenika u nastavi likovne kulture. Za tvrdnju o posjedovanju sposobnosti odabira likovnoumjetničkih djela kao sredstva za rad u nastavi likovne kulture, odgovori se grupiraju u gornjem dijelu skale, odnosno studenti se za ovu sposobnost također procjenjuju kompetentnima. Najviše odgovora je koncentrirano oko odgovora „djelomice posjedujem“ (25%) i „posjedujem u većoj mjeri“ (35%). Većina studenata se također u većoj mjeri procjenjuje kompetentnima za posjedovanje sposobnosti osmišljavanja kvalitetnog interaktivnog razgovora s učenicima koji će im pomoći u razmišljanju, shvaćanju i ostvarivanju ciljeva vezanih za određenu nastavnu temu. 28% studenata smatra da u većoj mjeri posjeduje navedenu kompetenciju, dok 33% studenata smatra da u potpunosti posjeduje sposobnost osmišljavanja kvalitetnog interaktivnog razgovora s učenicima koji će im pomoći u razmišljanju, shvaćanju i ostvarivanju ciljeva vezanih za određenu nastavnu temu. Nešto više od polovice studenta smatra se kompetentnima za procjenu ishoda učenja u nastavi likovne kulture. Ukupno 36% studenata smatra da u većoj mjeri posjeduje sposobnost procjene ishoda učenja u nastavi, a 19% studenata smatra da u potpunosti posjeduje navedenu kompetenciju. Također, većina studenata smatra da mogu objektivno procijeniti sebe i druge u izvođenju nastave likovne kulture. Čak 44% studenata smatra da tu sposobnost posjeduje u većoj mjeri.

Grafikon 5. **Prikaz raspodjele odgovora za drugu skupinu pitanja**

Na temelju ovih rezultata može se zaključiti da se studenti općenito procjenjuju kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture (Grafikon 5). Najveći broj studenata procjenjuje da posjeduje sposobnost koreliranja nastavnih sadržaja likovne kulture sa sadržajima ostalih predmeta/područja te sposobnost osmišljavanja kvalitetnog interaktivnog razgovora s učenicima koji će im pomoći u razmišljanju, shvaćanju i ostvarivanju ciljeva vezanih za određenu nastavnu temu. S druge strane, studenti se osjećaju najmanje kompetentnima za sposobnost prepoznavanja i rada s likovno nadarenim učenicima i onima s poteškoćama u razvoju. Na temelju rezultata istraživanja može se zaključiti da je hipoteza H2: „Studenti se procjenjuju kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture. " potvrđena jer su se studenti za veliku većinu kompetencija važnih za rad u nastavi likovne kulture procijenili kompetentnima.

Tablica 3. Prikaz rezultata deskriptivne statistike stavova studenata (N=100) tijekom i nakon stručne prakse odnosno prisustvovanja oglednim predavanjima na nastavi likovne kulture u osnovnoj školi.

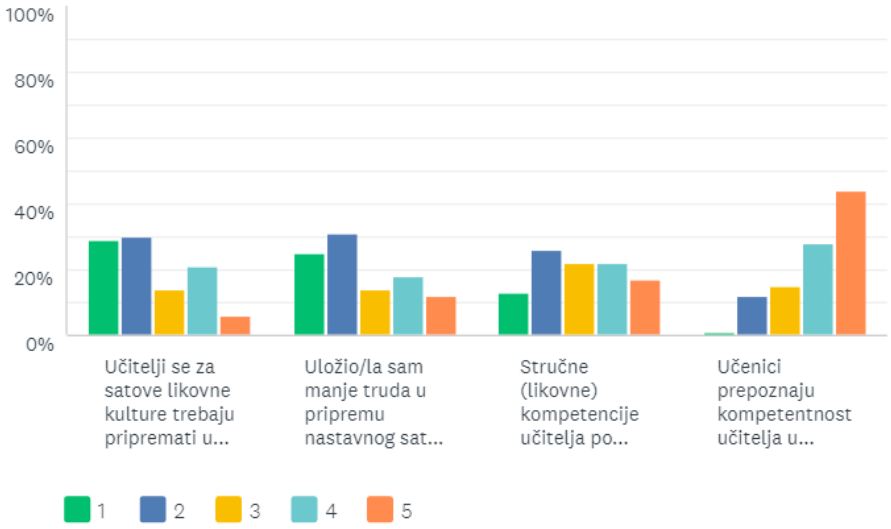
1. Učitelji se za satove likovne kulture trebaju pripremati u manjoj mjeri nego za nastavu ostalih nastavnih predmeta.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	2,45	1,274
2. Uložio/la sam manje truda u pripremu nastavnog sata iz likovne kulture u odnosu na druge predmete.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	2,61	1,355
3. Stručne (likovne) kompetencije učitelja po stupnju su važnosti izjednačene sa stručnim kompetencijama vezanima za ostale nastavne predmete.				
N	Minimum	Maximum	M	SD

100	1	5	3,04	1,302
4. Učenici prepoznaju kompetentnost učitelja u izvođenju nastave likovne kulture.				
N	Minimum	Maximum	M	SD
100	1	5	4,02	1,082

Rezultati vidljivi u Tablici 3 prikazuju stavove studenata oblikovane tijekom i nakon prisustvovanja stručnoj praksi i oglednim predavanjima nastave likovne kulture u osnovnoj školi. Percepcija stavova studenata mjerila se na skali od 1 do 5 (1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se slažem, niti se ne slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem). Aritmetička sredina navedenih varijabli kreće se od 2,45 do 4,02.

Većina studenata se ne slaže da se učitelji za satove likovne kulture trebaju pripremati u manjoj mjeri nego za nastavu ostalih nastavnih predmeta. Najviše odgovora je vezano za tvrdnje „u potpunosti se ne slažem“ (29%) i „uglavnom se ne slažem“ (30%). 21% studenata navodi da se s ovom tvrdnjom uglavnom slaže, što povećava vrijednost aritmetičke sredine. Također, oko polovice studenata se ne slaže s tvrdnjom da su uložili manje truda u pripremu nastavnog sata iz likovne kulture u odnosu na druge predmete. Čak 31% studenata navodi da se uglavnom ne slaže s navedenom tvrdnjom, dok 25% njih odgovara da se u potpunosti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Studenti su svjesni da stručne (likovne) kompetencije nisu izjednačene po važnosti sa stručnim kompetencijama vezanima za ostale nastavne predmete te se „niti se slažu, niti se ne slažu“ s navedenom tvrdnjom (22%). Velika većina studenata slaže se s tvrdnjom da učenici prepoznaju kompetentnost učitelja u izvođenju nastave likovne kulture. Na tu je tvrdnju 44% studenata označilo „u potpunosti se slažem“ , a njih 28% „uglavnom se slažem“ (Grafikon 6).

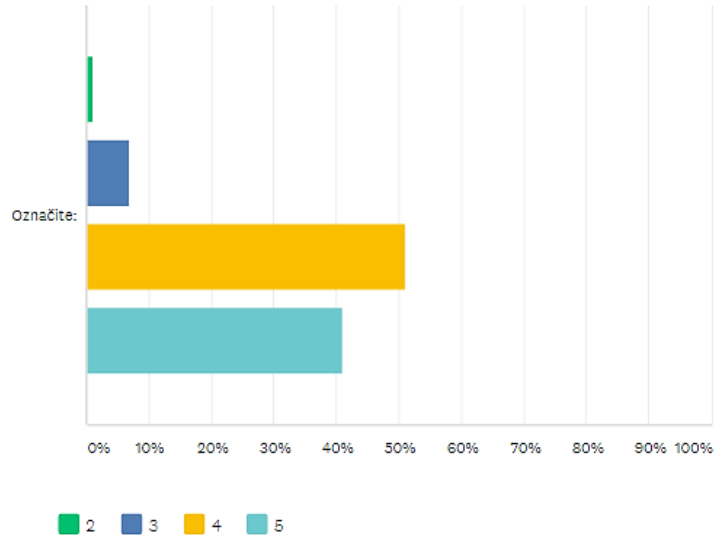
Grafikon 6. **Prikaz raspodjele odgovora za treću skupinu pitanja**

Iz dobivenih rezultata može se zaključiti kako su studenti svjesni važnosti posjedovanja likovnih kompetencija, ali i postojećih nedostataka koji se ogledaju u uvriježenom mišljenju da se učitelji se za satove likovne kulture trebaju pripremati u manjoj mjeri nego za nastavu ostalih nastavnih predmeta. Velika većina studenata slaže se s time da učenici prepoznaju kompetentnost učitelja u izvođenju nastave likovne kulture. Na temelju rezultata može se zaključiti da je hipoteza H3: „ Studenti posjedovanje likovnih kompetencija smatraju važnim.“ potvrđena jer većina studenata prepoznaje značaj predmeta likovne kulture u razrednoj nastavi te smatraju da za kvalitetno izvođenje nastave učitelj treba biti kompetentan kako bi što bolje ostvario zadatke i ciljeve u nastavi likovne kulture.

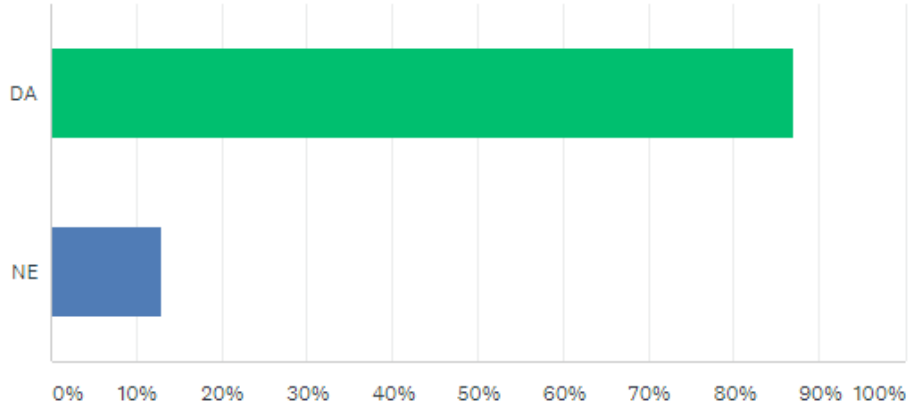
U nastavku slijedi prikaz Grafikona 7 koji prikazuje rezultate deskriptivne statistike o prosječnoj ocjeni studenata iz likovnih predmeta na studiju. Prosječnu ocjenu odličan iz likovnih predmeta na učiteljskom studiju imalo je 41% ispitanika, najviše ispitanika imalo je prosječnu ocjenu vrlo dobar, njih 51%, dok je ocjenu dobar imalo 7% ispitanika, samo je jedan ispitanik (1%) imao prosječnu ocjenu dovoljan. Dobivenim rezultatima može se zaključiti da i završne ocjene studenata pokazuju da su studenti dovoljno kompetentni za izvođenje nastave likovne kulture

Grafikon 7. **Prikaz prosječnih ocjena iz likovnih predmeta na učiteljskom studiju**

U Grafikonu 8 mogu se vidjeti rezultati deskriptivne statistike koji se odnose na stavove studenata o tome smatraju li se dovoljno kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture u osnovnoj školi.

Grafikon 8. **Prikaz rezultata samoprocjene kompetentnosti studenata za izvođenje nastave likovne kulture u osnovnoj školi**

Iz dobivenih rezultata vidljivo je da se velika većina studenata, točnije njih 87% smatra dovoljno kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture u osnovnoj školi. Takav odgovor ukazuje na visok osjećaj samoefikasnosti, tj. posjedovanja

vlastitih sposobnosti, vještina i znanja, odnosno kompetencija. S druge strane, 13% studenata navelo je da se ne osjeća kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture u osnovnoj školi te su opisno obrazložili svoje razloge. Dvoje studenata označilo je da se osjeća kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture u osnovnoj školi, ali su usprkos tome naveli potencijale poteškoće s kojima su se susreli tijekom studija. Studenti (n=2) navode kako je malo stručnih osoba koje studente podučavaju o likovnoj kulturi te pripadajućoj metodici. Osim toga jedna studentica navela je kako sve što znaju ona i njezini kolege naučili su sami, te im nitko nikada nije pokazao kako se nešto izvodi. Nadalje, jedan student navodi da je profesor bio isključio moralna podrška u cijelom procesu te da je izostala teorijska i praktična podloga koja bi im dala sigurnost u izvođenju i planiranju nastavnog sata likovne kulture. Jedna studentica navela je problem manjka sadržaja na fakultetu koji su vezani uz likovno izražavanje. Također jedna studentica smatra da ne posjeduje dovoljno teorijskog znanja o likovnim tehnikama, materijalima te o implementaciji sadržaja likovne kulture kroz ostale predmete. Nadalje,četvero studenata smatra da nisu podučeni kako analizirati i vrednovati dječje likovne uratke, a to percipiraju kao vrlo važan segment nastave. Znanje o likovnim tehnikama i njihova praktična primjena dvije su različite stvari; studenti koji posjeduju znanje o likovnim tehnikama imaju poteškoća s implementacijom tih tehnika u nastavni sat likovne kulture te im općenito nedostaje iskustva i kreativnosti u planiranju nastavnog sata. Dvoje studenata također ističe nedostatak znanja vezanog uz programiranje sadržaja te formiranja ciljeva i ishoda učenja u likovnoj kulturi. Jedna studentica navela je problem inscenirane nastave tijekom ocjenskih sati, koja nije prikaz realnog stanja nastave likovne kulture te smatraju kako pravu sliku nastave mogu dobiti tek na stručnom osposobljavanju. Uz navedene poteškoće koje se tiču likovnog područja studenti (n=4) navode i općenite segmente nastave koje im predstavljaju izazov, a to su održavanje radne atmosfere i discipline u razredu te motiviranje učenika za rad. Prema iskazima studenata može se generalno zaključiti da im nedostaje teorijska podloga, odnosno znanje o likovnim tehnikama, materijalima, koja predstavlja temelj za uspješno realiziranje nastave. Studenti koji posjeduju znanja o likovnim tehnikama imaju i više samopouzdanja u osmišljavanju nastavnih sati likovne kulture. Studentima također nedostaje znanja o vrednovanju i analizi dječjih likovnih uradaka te nailaze na poteškoće pri koreliranju

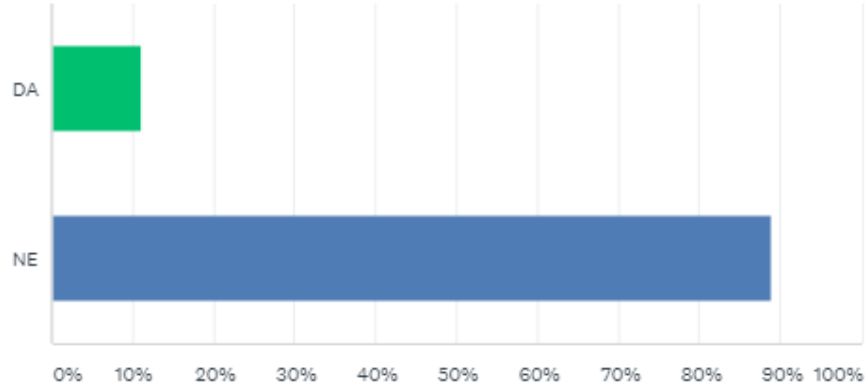
likovne kulture s ostalim predmetima i kreativnosti pri osmišljavanju nastavnih satova likovne kulture. Prema studijskim programima čini se da su svi preduvjeti za izvođenje nastave likovne kulture obuhvaćeni, ali ipak postoje nedostaci koje studenti primjećuju kod samoprocjene svojih sposobnosti. Od velikog je značaja činjenica da su studenti samostalno procijenili svoje kvalitete, ali i nedostatke. Smatram da će studenti lakše pristupiti kontinuiranom razvoju, ukoliko su otvoreni za prihvaćanje potencijalnih slabosti u području sposobnosti koje posjeduju.

Slijedilo je otvoreno pitanje o području u kojem bi studenti željeli steći dodatna znanja i sposobnosti. Što se tiče područja u kojima studenti procjenjuju da im nedostaje znanja i sposobnosti ponovno se javlja problem likovnih tehnika; naime, većina studenata upravo to područje navodi kao problematično. Osim likovnih tehnika, 56 studenata navelo je nedostatak znanja i sposobnosti iz konkretnih područja: crtanje (n=7), slikanje (n=9), grafika(n=10), modeliranje (n=4), građenje (n=2) , kiparstvo (n=8), dizajn(n=8), fotografija(n=5), arhitektura(n=3). Sljedeće područje koje studentima predstavlja izazov je područje vrednovanja i analize likovnih uradaka (n=10), kao i uporaba suvremenih strategija poučavanja u nastavi likovne kulture, 8 studenata navelo je kako im upravo u tom području nedostaje znanja. Značajan je i broj studenata koji se dotakao rada s likovno darovitim učenicima kao područja koje im predstavlja izazov (n=12). Identifikacija umjetnički darovite djece i prilagođavanje nastave likovne kulture umjetnički darovitoj djeci zahtijeva od učitelja određena znanja i kompetencije. Kada u razredu postoji umjetničko darovito dijete, učitelji trebaju dodatno obogatiti program likovne kulture za te pojedince, što nije nimalo lak zadatak. Nadalje, suvremene nastavne strategije i metode također predstavljaju područje koje studenti smatraju važnim i o tome žele steći dodatna znanja (n=6). Uporaba suvremenih strategija i metoda ima svoje uporište u napretku i u inovaciji. Naime, današnje obrazovanje predstavlja dinamičan proces koji zahtjeva uključivanje novih spoznaja, kako bi rezultati i ishodi učenja bili učenicima bliski i primjenjivi. Nastava likovne kulture trebala bi proširivati estetske i intelektualne sposobnosti metodama koje su usmjerene prema konkretnoj aktivnosti, kao što je na primjer projektna nastava. Suvremena nastava koja sadrži suvremene strategije i metode zahtjeva i suvremenog učitelja. Suvremeni učitelj bi trebao iskoristiti sve pogodnosti

koje nudi moderno doba i mogućnosti koje ono pruža te tako monoton nastavni proces pretvoriti u problemsku nastavu, pomoću koje se kod učenika razvija samostalno razmišljanje. Kroz projektnu odnosno iskustvenu nastavu učenici putem vlastitih otkrića obogaćuju svoje znanje i potiču radoznalost. Jedna studentica navela je kako bi željela steći dodatna znanja u području motiviranja učenika za likovno stvaralaštvo.

U nastavku slijedi prikaz Grafikona 9 u kojem se prikazuju rezultati aktivnosti studenata na likovnom području izvan studija.

Grafikon 9. **Prikaz rezultata bavljenja studenata likovnom aktivnošću izvan studija**

Rezultati prikazani u Grafikonu 9 pokazuju da se velika većina studenata (89%) ne bavi nikakvom likovnom aktivnošću izvan studija. 11% studenata je odgovorilo da se izvan studija bave likovnom aktivnošću, ovo su njihovi odgovori: „Ponekad slikam za razonodu:“, „Crtanjem.“, „Crtanje u slobodno vrijeme.“ , „Crtanje i slikanje kao hobi.“, „Crtam i slikam u slobodno vrijeme, ali samostalno, ne kao dio neke grupe.“, „Oblikovanje papirom (kaširanje, origami).“, „Izrađujem razne predmete.“, „Izrada didaktičkih materijala.“, „Modeliranje u računalnim programima (blender, maya).“, „Crtanjem za svoj užitak.“, „Izrađujem predmete od gline.“ Pretpostavka je da se studenti koji su označili da se bave likovnom aktivnošću izvan studija osjećaju kompetentniji i samim time sigurniji za izvođenje nastave likovne kulture. Bavljenje umjetničkim aktivnostima zahtjeva aktiviranje mašte i stvaralačkog mišljenja. Stoga

pretpostavljam da studenti koji se bave takvom aktivnošću pristupaju nastavi likovne kulture cjelovitije i kreativnije.

Prema iskazima studenata, može se izvesti zaključak da se procjenjuju i osjećaju kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture u osnovnoj školi, iako je 13% studenata izjavilo da se ne osjeća kompetentno te su naveli svoje razloge zbog čega je to tako. Studenti su kao glavni razlog za svoj osjećaj nekompetentnosti na likovnom području naveli određene probleme prilikom stjecanja kompetencija na studiju. Najveće izazove predstavljaju im rad s likovno nadarenim učenicima i učenicima s teškoćama u razvoju te vrednovanje i ocjenjivanje likovnih uradaka. Ta znanja su izrazito kompleksna i zahtijevaju i teorijska znanja kao podlogu, ali i učenje iz konkretnih situacija u nastavnom okruženju. Preduvjet za učenje u stvarnom nastavnom okruženju je upravo povećanje broja sati koje studenti provedu na stručnoj praksi te povećanje broja oglednih predavanja. Smatram da je zadaća visokoškolskog obrazovanja da osposobi buduće učitelje koji će kompetentno prepoznati i poticati djetetov potencijal s ciljem dobrobiti svakog djeteta i cjelokupnog društva. Razmatranjem cjelokupnih rezultata može se zaključiti da je opća hipoteza: „Tijekom studijskog obrazovanja studenti su stekli potrebne likovne kompetencije za poučavanje likovne kulture u razrednoj nastavi.„ potvrđena, jer je većina ispitanika odgovorila kako osjeća dovoljno kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture.

8. ZAKLJUČAK

Značaj i dobrobiti nastave likovne kulture još uvijek nisu dovoljno prepoznati u hrvatskom odgojno - obrazovnom sustavu. Sam predmet likovne kulture u odnosu na druge nastavne predmete biva podcijenjen i to zbog niske razine likovne kulture našeg društva općenito. Sadašnji program likovne kulture trebao bi biti podložniji promjenama kako bi se sadržaji mogli što smislenije povezati. Bez likovne kulture u školi ne može se napraviti kvalitetna kazališna predstava ili pak jednostavna stvar kao što je plakat. Izazovi učitelja za poučavanje likovne kulture utoliko su veći, cjelokupno društvo ima velika očekivanja od učitelja, a učitelji ta očekivanja mogu opravdati isključivo ako su kvalitetno osposobljeni, odnosno ako posjeduju kompetencije koje će osigurati kvalitetno provođenje nastave likovne kulture.

Brojna istraživanja dokazala su da kod učenika postoji veliko zadovoljstvo pri likovnom izražavanju te da općenito postoji pozitivan stav prema predmetu Likovna kultura. Učenici vole samostalno raditi te je u njihovoj prirodi da istražuju, ali je potrebno kod njih dodatno poticati kreativnost i inventivnost. Uloga učitelja u tom procesu je vrlo važna. On se treba koncentrirati na proces poučavanja u kojem učenika potiče da izrazi ono što je sam zamislio. Također, učitelj treba poticati učenika da postane svjestan odgovornosti koju ima prema svom radu. Učitelj u nastavi likovne kulture treba učeniku pomoći da kombiniranjem likovnih elemenata nauči prenijeti poruku, služeći se tehnikama, materijalima te simbolima i znakovima. Uvođenje učenika u nove nastavne teme, približavanje zahtjevnijih tehnika na zanimljiv način te ostvarivanje ishoda nastave likovne kulture predstavljaju odgovorne zadatke za učitelja.

Kompetencije koje stječu studenti, budući učitelji, trebaju se očitovati u njihovom znanju, sposobnostima te vještinama koje će im omogućiti uspješan pristup obrazovanju i odgajanju učenika. Osjećaj kompetentnosti koju ima učitelj uvelike utječe na njegov pristup predmetu kojega podučava i izvedbu samog nastavnog sata. Znanja koja nisu dovoljno razvijena tijekom trajanja studija obično rezultiraju niskom razinom uvjerenja o vlastitoj učinkovitosti te padom samopouzdanja i niskom motivacijom za izvođenje nastave likovne kulture.

Rezultati dobiveni provedenim istraživanjem potvrdili su opću hipotezu: „Tijekom studijskog obrazovanja studenti su stekli potrebne likovne kompetencije za poučavanje likovne kulture u razrednoj nastavi“. Studenti su se općenito procijenili kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture te smatraju da u većoj mjeri posjeduju pojedine kompetencije iz likovnoumjetničkog područja koje su bitne za uspješno i kvalitetno izvođenje nastave likovne kulture. Analiza rezultata je pokazala da su studenti zadovoljni sadržajima likovnoumjetničkih predmeta na studiju i kao i s količinom nastavnih predmeta koji ih osposobljavaju za rad u nastavi likovne kulture u osnovnoj školi. Time je prva hipoteza „Studenti su zadovoljni ukupnošću i sadržajima likovnih predmeta na studiju.“ potvrđena. Provedenim istraživanjem i analizom rezultata potvrđena je i druga hipoteza: „Studenti se procjenjuju kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture**.“** Studenti su procijenili da posjeduju većinu kompetencija bitnih za izvođenje nastave likovne kulture. Od svih navedenih sposobnosti, studenti se najmanje kompetentnima procjenjuju za prepoznavanje i rad s likovno nadarenim učenicima i onima s poteškoćama u razvoju. Likovna darovitost, ukoliko se i prepozna, često ostaje nerazvijena i neostvarena zbog samog položaja predmeta likovne kulture u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu te zbog nedovoljne satnice koja je predviđena za nastavu likovne kulture. Takvo saznanje implicira daljnje sustavno obrazovanje učitelja, teorijsko i praktično. Treća hipoteza: „Studenti smatraju važnim posjedovati likovne kompetencije.“ , također je potvrđena. Većina studenata procjenjuje se kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture. Istraživanjem je utvrđeno kako većina studenata posjedovanje likovnih kompetencija smatra važnim te također prepoznaje važnost i dobrobit predmeta likovne kulture.

Ovaj diplomski rad daje uvid u mali dio stvarnosti obrazovanja budućih učitelja za likovnoumjetničko područje. Iako se većina studenata procjenjuje kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture u osnovnoj školi, postoje određene „slabosti“ koje su studenti istaknuli. Rad s likovno nadarenim učenicima i učenicima s teškoćama te vrednovanje i analiza likovnih uradaka predstavljaju područja u kojima studenti trebaju dodatna znanja kako bi što bolje planirali, organizirali i izvodili nastavu likovne kulture. Na ovaj se način otvaraju pitanja koja mogu biti predmet sljedećih istraživanja.

9. LITERATURA

1. Atanasov Piljek, D., Margetić, N. (2011). *Umjetničko djelo kao sredstvo evaluacije glazbenog sluha.* Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje, 13(4), 6-40.
2. Belamarić, D. (1986.) *Dijete i oblik.* Zagreb: Školska knjiga.
3. Bodulić, V. (1982.) *Umjetnički i dječji crtež*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Bognar, L., Matijević, M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Bonwell, C.C., Eison, J.A. (1991). *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom.* ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1. Washington, D.C.: The George Washington University, School of Education and Human Development.
6. Dević, I. (2016). *Poželjne osobine nastavnika u osnovnoj školi.* Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju.
7. Đorđević, B., Đorđević, J. (1988). *Učenici o svojstvima nastavnika*. Beograd: Prosveta.
8. Efland, A.; Freedman, K.; Stuhr, P. (1996). *Postmodern Art Education: An Approach to Curriculum. Reston*. VA: National Art Education Association.
9. Eisner, E. W. (2002). *Arts and the Creation of Mind.* New Haven, London: Yale University Press.
10. Evans, K. (2009.). *Arts and Smarts. Greater Good. The science of Meaningful life.* Berkeley: University of California.
11. Gardner, H. (1990). *Art Education and Human development.* Santa Monica, California: The Getty Center for Education in the Arts.
12. Gardner, H. (2005). *Disciplinarni um*. Zagreb: Educa.
13. Garvis, S. (2009). *" I Just Don't Have the Capability": Examining the Impact of Declining Arts Education on Teacher Beliefs*. International Journal of Learning, 16(6), 533-539.
14. Glasser, W. (1994). *Kvalitetna škola: škola bez prisile*. Zagreb: Educa
15. Grgurić, N., Jakubin, N. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.

16. Hercigonja, Zoran (2017). *Suvremeni nastavnik*. Vukovarsko-Srijemski učitelj: godišnjak za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja (1334-983X) br.14-2017, 31-41.
17. Herrmann, U. (Hrsg.). (2009). *Neurodidaktik: Grundlagen und Vorschläge für gehirngerechtes Lehren und Lernen.* Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
18. Hickman, R. (2005). *Why we Make Art and Why it is¸Taught*. Bristol: Intellect.
19. Hoffmann, D.J. (2008). Why Schools Need to Teach Art. New York, London: Teachers College.
20. Huzjak, M. (2013.) *Metoda analitičkog promatranja u razvoju dječjeg crteža.* Croatian Journal of Education, Vol.15, 1/2013, 81.-98.
21. Jukić, R. (2013). „Ženska pedagogija" i feminizacija nastavničke struke kao čimbenici skrivenoga kurikula. U R. Jukić (ur.), *Školski vjesnik*, 541 - 557. Split: Hrvatski pedagoško – književni zbor, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
22. Jurčić, M. (2014). *Kompetentnost nastavnika – pedagoške i didaktičke dimenzije*. Pedagogijska istraživanja, 11 (1), 77-91.
23. Jurčić M., (2012). *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb: Recedo.
24. Jurić, V. (2004). *Metodika rada školskog pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga.
25. Kalin B. (1982). *Logika i oblikovanje kritičkog mišljenja*. Zagreb, Školska knjiga.
26. Karlavaris, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja 1*. Rijeka: Hofbauer.
27. Karlavaris, B. (1988). *Metodika likovnog odgoja 2*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
28. Karlavaris, B., Berce-Golob, H. (1991). *Likovna vzgoja: priročnik za učitelje razrednega pouka*. Ljubljana: DSZ.
29. Kirchner, C., Peez, G. (2009*). Kreativität in der Grundschule erfolgreich fördern*. Braunschweig: Westermann Verlag.
30. Kuščević, V.(2003). *Kreativno-stvaralački pristup u nastavi likovne kulture*. Metodika, Vol. 5, br. 8, 76-85.

31. Lapaine, M., Marjanac, T. (1998). *Crtež u znanosti.* Zagreb: Geodetski fakultet.
32. Lindström, L. (2009.). *Studio Thinking: A Review Essay*. International Journal of Education & the Arts, 10(9).
33. Lumpkin, A., Claxton, H., Wilson, A. (2014). *Key characteristics of teacher leaders in schools*. Administrative Issues Journal: Education, Practice, and Research, 4(2): 59-67.
34. *Hrvatski kvalifikacijski okvir: Uvod u kvalifikacije* (2009). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Zagreb.
35. *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Zagreb.
36. *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (2010). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Zagreb.
37. *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Likovna kultura i Likovna umjetnost* (2016). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Zagreb.
38. Oswald, F. i sur.(1989). *Schulklima. Die Wirkungen der personlichen Beziehungen in der Schue.* Wein: Universsitatsverlang.
39. Pranjić, M. (2012) *Antipedagogija i suvremeni koncepti odgoja.* Pedagogijska istraživanja 9 (1-2), 9-24.
40. Roca, J. (1981). *Likovni odgoj u osnovnoj školi.* Zagreb: Školska knjiga.
41. Salamon, J. (2006). *Hnos i likovna umjetnost.* Kvartal : kronika povijesti umjetnosti u Hrvatskoj, Vol. III No. 4, 2006.
42. Strugar V. (1993). *Biti učitelj*. Zagreb, HPKZ.
43. Šarančić, S. (2014). *Dobrobiti likovnog stvaralaštva*. *Napredak, 154* (1-2), 91-104.
44. Tacol, T. (2003). *Likovno izražanje: didaktična izhodišča za problemski pouk likovne vzgoje v devetletni osnovni šoli.* Ljubljana: Debora.
45. Tacol, T., Tomšič Čerkez, B. (2004). Poučevanje likovne vzgoje v novem kurikulu. U: *Učitelj med zahtevami, možnostmi in pričakovanji*, zbornik

radova, Hotel Kompas, Kranjska Gora, 11.-13. marec 2004. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.

46. Tanay, E.R. (2001). Vizualna kultura – likovni odgoj i obrazovanje – stanje i smjernice za 21. stoljeće. U: Ivančević, R., Turković, V. (ur.), *Vizualna kultura i likovno obrazovanje*. Zagreb: InSEA.
47. Tomljenović, Z. (2014). *Interaktivni pristop poučevanja in učenja pri pouku likovne vzgoje,* doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani Pedagoška fakulteta.
48. Tomljenović, Z. (2016*). Nastavne metode kao čimbenik kvalitete u nastavi likovne kulture.* Školski vjesnik, 65 (Tematski broj), 261-273.
49. Tomljenović, Z., Novaković, S. (2013). *Mišljenja učitelja razredne nastave o učenju i poučavanju likovne kulture u osnovnoj školi.* Inovacije u nastavi, 27 (2013), 1; 31-41.
50. Tomljenović, Z., Novaković, S. (2017). *Profesionalni razvoj učitelja primarnog obrazovanja na likovnoumjetničkom i likovnopedagoškom području*. Croatian Journal of Education, vol. 19, br. Sp.Ed.3, 2017, 177-195.
51. Topić, A. (2016). *Pedagoške kompetencije učitelja primarnoga obrazovanja.* Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
52. Turković, V. (2013): *Likovno obrazovanje: nove pedagoške prakse.* Zagreb: Akademija odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske, 2013. 279-292.
53. Turković, V. (2009): *Umjetničko obrazovanje u tranziciji: likovno obrazovanje u europskom obrazovnom sustavu.* Metodika 18 Vol. 10, br. 1, 2009, 8-38 Izvorni znanstveni rad.
54. Žepić, M. (1991). *Latinsko hrvatski rječnik.* Školska knjiga: Zagreb.
55. Herzog, J., Bačlija Sušić, B., Županić Benić, M. (2018). *Samoprocjena profesionalnih kompetencija studenata ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u provođenju likovnih i glazbenih aktivnosti s djecom*. Nova prisutnost 16 (2018) 3, 579-593.

56. Županić-Benić, M. (2018). *Samorefleksije studenata učiteljskog studija o praktičnoj izvedbi nastave likovne kulture.* Nova prisutnost 16 (2018) 1, 117-131
57. Županić-Benić, M. (2017). *Povezanost zadovoljstva nastavom metodike likovne kulture s nekim aspektima obveza studenata i organizacije nastave*. Nova prisutnost 15 (2017) 2, 231-246.

9. PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik samoprocjena kompetentnosti studenata završne godine Učiteljskog studija za izvođenje nastave likovne kulture.

Samoprocjena kompetentnosti za izvođenje nastave likovne kulture studenata završne godine Učiteljskog studija

Moje ime je Nadija Trošt, studentica sam završne godine Učiteljskog fakulteta u Rijeci te provodim istraživanje za potrebe izrade diplomskog rada (mentorica: doc.dr.sc. Zlata Tomljenović).

Cilj ovog istraživanja je osvijestiti kod studenata završne godine učiteljskog studija postignutu razinu profesionalnih i stručnih (likovnih) kompetencija stečenih tijekom fakultetskog obrazovanja te otkriti područja u kojima se studenti osjećaju manje kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture.

Time će se dobiti povratne informacije koje mogu pomoći u modificiranju studijskih programa, radi unapređenja kvalitete nastavne prakse.

Stoga vas molim za sudjelovanje i potporu u istraživanju putem ispunjavanja ove ankete. Anketa je anonimna, a njeno popunjavanje traje 10-ak minuta.

1. Za svaku tvrdnju u skladu s Vašim mišljenjem zaokružite jedan broj na skali od 1 do 5 (1 - u potpunosti se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se slažem, niti se ne slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem).

Na studiju ima dovoljno likovnih predmeta, odnosno sati predviđenih za likovnoumjetničko i likovnopedagoško područje.	1 2 3 4 5
Zadovoljan/na sam sadržajima ponuđenima kroz programe likovnih predmeta na studiju.	1 2 3 4 5
Na studiju sam stekao/la kompetencije za izvođenje nastave likovne kulture u razrednoj nastavi.	1 2 3 4 5
Količina i kvaliteta znanja i sposobnosti stečenih na likovnim predmetima dovoljna je za budući rad u nastavi likovne kulture.	1 2 3 4 5

2. Molim vas da na skali od 1 do 5 zaokružite broj koji se odnosi na procjenu vlastitog posjedovanja navedenih pojedinih kompetencija (1 - ne posjedujem, 2 – posjedujem u maloj mjeri, 3 – djelomice posjedujem, 4 – posjedujem u većoj mjeri, 5 – u potpunosti posjedujem).

znanje i praktične vještine u baratanju likovnim tehnikama i materijalima	1	2	3	4	5
sposobnost koreliranja nastavnih sadržaja likovne kulture sa sadržajima ostalih predmeta/područja	1	2	3	4	5
ispravno interpretiranje pojmova likovnog jezika i njihovo prepoznavanje na likovnim djelima	1	2	3	4	5
sposobnost analize dječjih likovnih uradaka	1	2	3	4	5
sposobnost vrednovanja i ocjenjivanja dječjih likovnih uradaka	1	2	3	4	5
sposobnost primjene suvremenih nastavnih strategija i metoda u nastavi likovne kulture	1	2	3	4	5
sposobnost samostalnog programiranja nastavnih sadržaja likovne kulture u razrednoj nastavi	1	2	3	4	5
metodičko-didaktička znanja i sposobnosti vezane uz predmet likovna kultura	1	2	3	4	5
sposobnost organiziranja i izvođenja problemski usmjerene nastave likovne kulture	1	2	3	4	5
sposobnost određivanja svrhe, zadataka i ciljeva u poučavanju nastavnih sadržaja likovne kulture	1	2	3	4	5
sposobnost prepoznavanja i rada s likovno nadarenim učenicima i onima s poteškoćama u razvoju	1	2	3	4	5
znanje i sposobnosti oblikovanja poticajnog i kreativnog ozračja u nastavi likovne kulture	1	2	3	4	5
sposobnost poticanja kritičkog i kreativnog mišljenja i izražavanja učenika u nastavi likovne kulture	1	2	3	4	5
sposobnost odabira likovnoumjetničkih djela kao sredstva za rad u nastavi likovne kulture	1	2	3	4	5

sposobnost osmišljavanja kvalitetnog interaktivnog razgovora s učenicima koji će im pomoći u razmišljanju, shvaćanju i ostvarivanju ciljeva vezanih za određenu nastavnu temu	1	2	3	4	5
sposobnost procjene ishoda učenja u nastavi likovne kulture	1	2	3	4	5
sposobnost objektivnog procjenjivanja sebe i drugih u izvođenju nastave likovne kulture.	1	2	3	4	5

3. Molim vas da na skali od 1 do 5 zaokružite broj koji se najbolje odnosi na vaše stavove oblikovane tijekom i nakon stručne prakse odnosno prisustvovanja oglednim predavanjima na nastavi likovne kulture u osnovnoj školi (1 – u potpunosti se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se slažem, niti se ne slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem).

Učitelji se za satove likovne kulture trebaju pripremati u manjoj mjeri nego za nastavu ostalih nastavnih predmeta.	1	2	3	4	5
Uložio/la sam manje truda u pripremu nastavnog sata iz likovne kulture u odnosu na druge predmete.	1	2	3	4	5
Stručne (likovne) kompetencije učitelja po stupnju su važnosti izjednačene sa stručnim kompetencijama vezanima za ostale nastavne predmete.	1	2	3	4	5
Učenici prepoznaju kompetentnost učitelja u izvođenju nastave likovne kulture.	1	2	3	4	5

4. Moja prosječna ocjena iz likovnih predmeta na studiju je (označite odgovor):

1 3 4 5

5. Općenito govoreći, smatrate li se dovoljno kompetentnima za izvođenje nastave likovne kulture u osnovnoj školi (označite odgovor)?

DA NE

Ako ste na pitanje odgovorili negativno, navedite zbog čega?

_____

_____

6. U kojim likovnim područjima biste željeli steći dodatna znanja i sposobnosti?

_____

_____

_____

7. Bavite li se nekom likovnom aktivnošću i izvan studija (označite odgovor)?

DA NE

Ako ste na pitanje odgovorili pozitivno, navedite vrstu aktivnosti:

_____

_____

8. Spol (označite slovo): M Ž

9. Pohađam Učiteljski fakultet u (označite odgovor):

1) Rijeci 2) Zagrebu 3) Zadru 4) Petrinji

10. Studijska godina (označite odgovor):

1) četvrta 2) peta